

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 5 oktober 2022 **de heer Gaastra** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Daemen.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Kruithof

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 13.30 uur.

De **voorzitter**:

Ik open de vergadering van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. Aan de orde is het verhoor van de heer Gaastra. Ik verzoek de griffier om hem en zijn steunverlener de heer Daemen binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Gaastra, en ook u, meneer Daemen, hier bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe publieke en private partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

U bent inmiddels een behoorlijk aantal jaren directeur-generaal Klimaat en Energie op het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Wij willen u in die hoedanigheid horen als getuige. U heeft ervoor gekozen om de belofte af

te leggen en daarmee de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Ik verzoek u daarom om even te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de Gaastra de belofte af.)

De **voorzitter**:

U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u zal worden afgenomen door de heer Kwint en door mijzelf. Mogelijk dat mevrouw Kat ook nog enkele vragen heeft. Is dat helder?

De heer **Gaastra**:

Prima.

De **voorzitter**:

Dan gaan we beginnen.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, dat gaan we doen. Meneer Gaastra. Vanaf 2016 bent u directeur-generaal Energie, Telecom en Mededinging bij het ministerie van Economische Zaken. Later heet uw functie "directeur-generaal Klimaat en Energie", maar de facto gaat het om dezelfde functie. U geeft dus leiding aan de directie van het ministerie dat zich bezighoudt met precies de gaswinning in Groningen. Daarnaast voert u namens de Staat onderhandelingen met Shell en ExxonMobil. U heeft meerdere akkoorden gesloten: het Akkoord op Hoofdpijnen, het interim-akkoord. Daarmee hebben we al een fors aantal zaken te pakken waar we vandaag bij stil willen staan, namelijk uw taken en verantwoordelijkheden als vertegenwoordiger namens de Staat in de verschillende gremia van het gasgebouw, de onderhandelingen en de gesloten akkoorden tussen de Staat en de olies, en het geschil met NAM over de facturen van de schadeafhandeling. Maar ik wil eigenlijk beginnen met de vraag: hoe wordt iemand bijgepraat over het gasgebouw als hij directeur-generaal wordt?

De heer **Gaastra**:

Daar hebben wij op het ministerie in ieder geval een aantal hele competente collega's voor. Dus toen ik medio september 2016 begon als wat toen nog "dg Energie, Telecom en Mededinging" heette, heb ik mij in de eerste plaats laten bijpraten door alle collega's die tot dan toe met het gasgebouw bezig

waren geweest. Ik heb uiteraard ook kennisgenomen van een aantal rapporten die er op dat moment lagen, en in het bijzonder op dat moment ook van de rapporten van ABDTOPConsult en van de Onderzoeksraad voor Veiligheid.

De heer **Kwint** (SP):

Welk beeld ontstond er toen u de theoretische kant van het gasgebouw tot u genomen had?

De heer **Gaastra**:

Dat het een best complexe constructie is. Zeker voor de buitenwacht is het een complexe constructie, met meerdere gremia met verschillende verantwoordelijkheden. Dus het kostte mij ook wel enige tijd om echt te begrijpen hoe dat gasgebouw nou precies in elkaar stak en wat mijn verantwoordelijkheid en die van anderen in dat gasgebouw waren. Het is ook een construct dat al een hele lange historie heeft. Eigenlijk functioneert het al sinds het begin van de jaren zestig op een vergelijkbare manier.

De heer **Kwint** (SP):

Na de theoretische inleiding komt de praktijk. Hoe vond u dat het gasgebouw in de praktijk functioneerde?

De heer **Gaastra**:

Toen ik eind 2016 begon, werd mij wel snel duidelijk dat er een hoop aan de hand was in dat gasgebouw. Het heeft natuurlijk een flink aantal jaren, een flink aantal decennia in redelijke rust gefunctioneerd, maar dat was eigenlijk niet meer het geval sinds de beving bij Huizinge in 2012 en alles wat daarna is gebeurd. Partijen zaten er dus niet meer zo rustig bij als voorheen. Daar had ook wel een van mijn eerste klussen mee te maken, namelijk nadenken over de herinrichting van het gasgebouw en de herziening, de herijking van alle afspraken in dat gasgebouw.

De heer **Kwint** (SP):

U haalde net ABDTOPConsult al aan. Deelde u de conclusie dat het gasgebouw onderhoud nodig had?

De heer **Gaastra**:

Ja, dat was ook wel mijn conclusie na het lezen van die rapporten en het praten met alle betrokkenen. Mijn conclusie was dat er, niet alleen voor de

oliemaatschappijen, maar zeker ook voor de Staat, reden was om die afspraken in het gasgebouw te gaan herzien.

De heer **Kwint** (SP):

We hebben minister Kamp horen verklaren dat hij ook wel de tekortkomingen zag, maar dat hij het, gezien de gaswinning op dat moment, de moeite niet meer waard vond om nog heel veel tijd te steken in de herziening van het gasgebouw. Snapt u die opvatting?

De heer **Gaastra**:

Ik heb dat in ieder geval minister Kamp tegen mij nooit zo horen zeggen. Wel was duidelijk dat we een verkenning zouden doen met de oliemaatschappijen naar een mogelijke herziening van het gasgebouw. Dat hebben we ook nog zo afgesproken met minister Kamp. We zijn er ook nog mee begonnen toen minister Kamp nog minister was. Maar toen hebben we eigenlijk aan de voorkant afgesproken dat we die verkenning niet zouden afronden voordat er een nieuw kabinet zou zijn aangetreden. Dat hebben we ook zo gedeeld met de oliemaatschappijen. Dat was dus wel een bewuste keuze, ook van minister Kamp en ook met zijn instemming. Er is bewust voor gekozen om wel een voorverkenning te doen met de oliemaatschappijen. Hoe zou het dan anders moeten als het niet meer hetzelfde blijft? Maar de besluiten daarover zouden we laten nemen door een volgend kabinet. Dat was ook logisch. Ik praat nu over begin 2017. In maart 2017 waren er verkiezingen, dus er was ook een nieuw kabinet op komst.

De **voorzitter**:

Een van de zaken die we tegenkomen in die hele complexiteit van het gasgebouw, is dat het zo dicht mogelijk benaderen van het jaarlijkse plafond lange tijd als belangrijk criterium heeft meegeteld bij het vaststellen van bonussen voor het management van GasTerra. Hoe keek u daartegen aan?

De heer **Gaastra**:

Er is denk ik nog een verschil te maken tussen de startperiode, de periode waarin ik begon, en de periode daarna. Toen ik kwam, was het inmiddels al regel geworden dat we de hoogte van de winning afstemden op wat er nodig was voor leveringszekerheid. Toen ik kwam, was er net ook een besluit genomen door minister Kamp voor de winning in de vijf jaar daarna. Ik heb het dus over het winningsbesluit van 2016. Daarin was vastgelegd dat we 24 bcm moesten winnen. Dat was ook door GTS aangegeven als een noodzakelijke hoeveelheid voor de leveringszekerheid. Dus het was ook

logisch dat er een "puntlanding" zou zijn -- zo heette dat in het jargon van GasTerra -- op dat getal, want dat was immers ook nodig. Het vergt nogal wat inspanning, ook van die organisatie, om dat op een goede manier te doen. Er moet niet te veel en niet te weinig worden gewonnen. Dat was dus op zich niet een onlogisch systeem.

In de periode daarna werd dat natuurlijk anders. Nu praat ik over 2018, nadat het besluit was gevallen om naar nul te gaan. Toen was een puntlanding niet per se noodzakelijk en was het eigenlijk de bedoeling om zo veel mogelijk daaronder te blijven.

De **voorzitter**:

Ja. Maar in eerste instantie vond u het verdedigbaar, gelet op "de praktijk van de puntlanding"?

De heer **Gaastra**:

Ja, gelet op de praktijk, maar ook gelet op het feit dat het systeem was geïntroduceerd dat we zouden winnen wat nodig was voor leveringszekerheid.

De **voorzitter**:

In februari 2017 stelde het Kamerlid Van Tongeren schriftelijke vragen over de bonussen binnen het gasgebouw, onder andere bij GasTerra. Tussen het indienen van de Kamervraag en de beantwoording ervan door de minister, wordt op verzoek van Economische Zaken met spoed een extra telefonische vergadering van het College van Gedelegeerde Commissarissen van GasTerra belegd. Waarom was dat nodig?

De heer **Gaastra**:

Nu moet ik echt in mijn geheugen gaan graven. Wanneer speelde dit? Kunt u mij dat zeggen?

De **voorzitter**:

In februari 2017 zijn de vragen gesteld. De extra telefonische vergadering van het College van Gedelegeerde Commissarissen was drie dagen daarna, op 13 februari.

De heer **Gaastra**:

Ik moet hiervoor in mijn geheugen graven. Ik denk dat die vergadering is belegd omdat wij met de organisatie GasTerra wilden afstemmen wat wij

daarover aan de Kamer zouden gaan antwoorden. Dat was ook goed gebruik bij het beantwoorden van Kamervragen, niet alleen ten aanzien van GasTerra maar ook ten aanzien van andere organisaties.

De **voorzitter**:

Was er een verschil van mening?

De heer **Gaastra**:

Ik kan mij dat niet herinneren.

De **voorzitter**:

Wij hebben verslagen ingezien. Op grond daarvan lijkt het erop dat het ministerie de meeste moeite had om de vertegenwoordiger van ExxonMobil ervan te overtuigen dat het schrappen van de target om het Groninger plafond zo dicht mogelijk te benaderen, een verstandige lijn zou zijn.

De heer **Gaastra**:

Hm.

De **voorzitter**:

Dat staat u niet meer bij?

De heer **Gaastra**:

Dat staat mij niet meer bij.

De **voorzitter**:

Dus u weet ook niet waarom dat lastig was?

De heer **Gaastra**:

Nou, ik denk dat in dit geval de commissaris van Exxon toch vooral het belang van de medewerkers van GasTerra wilde beklemtonen in die vergadering en daar pal voor is gaan staan. En ik zag dat ongetwijfeld wat anders.

De **voorzitter**:

We zien ook dat er door de vertegenwoordiger van Exxon wordt aangedrongen op sturing bij wat de minister communiceert aan de Tweede Kamer over het bonusbeleid van GasTerra. De vertegenwoordiger van Exxon wil die sturing. In hoeverre is daar gehoor aan gegeven?

De heer **Gaastra**:

Wij zijn volgens mij altijd transparant geweest over het bonusbeleid binnen GasTerra vanuit het College van Gedelegeerde Commissarissen. Maar de minister is ook altijd transparant geweest naar de Kamer over wat daar het bonusbeleid was. Ik zie daar dus niet een verschil in.

De **voorzitter**:

We zien wel dat er uiteindelijk wordt ingegrepen. Dat gebeurt niet heel snel. Waarom lukte dat niet snel?

De heer **Gaastra**:

Je hebt binnen GasTerra en binnen het college ook overeenstemming nodig. Je moet altijd een meerderheid van de commissarissen achter een bepaalde lijn zien te krijgen om uiteindelijk ook die lijn door te kunnen zetten in GasTerra. GasTerra is niet een organisatie waar de overheid het alleen voor het zeggen heeft. Dus dat vraagt enige overredingskracht en dat heeft vermoedelijk enige tijd geduurd.

De **voorzitter**:

U was zelf niet bij die vergadering. U heeft zich toen laten vertegenwoordigen door de heer Van Hoogstraten, die daar ook namens EBN bij betrokken was. Kan ik concluderen dat er, om tot een positief antwoord op die Kamervragen te komen, wel flink wat afstemming nodig was binnen het gasgebouw?

De heer **Gaastra**:

Ja. In ieder geval binnen het College van Gedelegeerde Commissarissen van GasTerra zal dat nodig zijn geweest, ja.

De **voorzitter**:

Ja. Dank.

De heer **Kwint** (SP):

Voor uw komst in 2016 worden er al gesprekken gevoerd tussen het ministerie van Economische Zaken en de olies over de verdeling van de kosten en de opbrengsten van de gaswinning. Wat was de noodzaak om die gesprekken te openen?

De heer **Gaastra**:

Uit de rapporten die zijn gemaakt, bleek wel dat de balans steeds meer

onder druk kwam te staan. Doordat de winning geleidelijk aan steeds minder werd, en tegelijkertijd de kosten van de winning, en vooral de kosten van schade en versterken fors opliepen, kwam de balans steeds meer onder druk te staan, en daarmee dus ook de winst van de NAM. Er was een serieuze zorg dat dat een goede casus zou zijn voor de oliemaatschappijen om arbitrage te starten. Dat bleek ook uit de rapporten en uit alle analyses die er zijn gemaakt. De Overeenkomst van Samenwerking uit de jaren zestig kent ook arbitragebepalingen. Er was dus een serieuze zorg dat de oliemaatschappijen arbitrage zouden starten en dat ze daarin ook succesvol zouden zijn. Dat kwam ook uit de financiële en juridische analyse die wij hadden laten maken, die voor mijn komst al was gemaakt. Dat was eigenlijk de voornaamste reden, ook voor de Staat, om te zeggen: "Wij zullen toch dat gesprek met de oliemaatschappijen moeten openen. Het zou immers zo kunnen zijn dat als dat gesprek niet wordt gevoerd en de olies een arbitrage starten, we in een ongunstiger situatie belanden dan wanneer we zouden bekijken of we er op de een of andere manier onderhandelend uit zouden kunnen komen."

De heer **Kwint** (SP):

Dus bij het ministerie leefde de vrees dat op basis van de oorspronkelijke Overeenkomst van Samenwerking de olies met succes een beroep zouden kunnen doen op een ontbindende clausule via arbitrage?

De heer **Gaastra**:

Ja, en dat de olies daarmee dan in die arbitrage zouden stellen dat er een andere verdeling van zowel de baten als de lasten moest komen. Wij vreesden dat dan vervolgens het bepalen van die verdeling niet een onderhandelingsresultaat tussen de partijen zou zijn, maar iets wat door een arbiter zou worden vastgesteld.

De heer **Kwint** (SP):

Op basis van welk onderdeel van de Overeenkomst van Samenwerking zouden de olies naar de inschatting van EZ mogelijk succesvol kunnen zijn bij dat beroep?

De heer **Gaastra**:

Ik zei net al: er zaten arbitragebepalingen in de Overeenkomst van Samenwerking. Die kan je invoeren. En in de Overeenkomst van Samenwerking zat een verdeling van baten en lasten. Die verdeling was voor de Staat buitengewoon gunstig. Over het geheel genomen, als je alle

schrijven in het systeem optelde, streek de Staat namelijk ongeveer 90% van de baten op. De Staat was verantwoordelijk voor ongeveer twee derde van de lasten. De oliemaatschappijen kregen ongeveer 10% van de baten en waren verantwoordelijk voor ongeveer een derde van de lasten. Dat was dus de basis voor een potentieel succesvolle arbitrage voor de oliemaatschappijen.

De heer **Kwint** (SP):

Want juist aan de lastenkant was een forse verandering te zien door de kosten van versterking en schadeherstel.

De heer **Gaastra**:

Ja, en die was ook al zichtbaar in 2016. Toen kwamen eigenlijk de eerste rekeningen van de schade binnen. In beperkte mate kwamen toen ook al de rekeningen van versterken binnen, maar zeker de rekeningen van schade kwamen toen binnen. Dat voedde natuurlijk de zorg van de oliemaatschappijen, en daarmee ook onze zorg.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe stonden die gesprekken ervoor toen u op het ministerie kwam?

De heer **Gaastra**:

Die waren toen nog in een relatief pril stadium. De onderzoeken waren geweest. Er waren wat verkennende gesprekken geweest. Bij mijn weten zijn ook de directeuren van de oliemaatschappijen voor mijn komst al een keer bij de minister geweest om hun zorg te uiten. Dus het was nog in een pril stadium. Er is toen een terms of reference opgesteld om, wat ik al noemde, het jaar 2017 feitelijk te benutten om een verkenning uit te voeren naar een mogelijk andere opzet van het gasgebouw. Dat was een verkenning sans prejudice, dus een verkenning waar geen van beide partijen nog conclusies aan mocht verbinden. Het was eigenlijk alleen maar de opmaat naar wat uiteindelijk de onderhandelingen moesten worden over een ander gasgebouw.

De heer **Kwint** (SP):

Midden in die opmaat, in mei 2017, kondigt de minister aan dat de gaswinning in Groningen met 10% wordt verlaagd, van maximaal 24 naar maximaal 21,6 miljard kubieke meter. Dit naar aanleiding van de toegenomen seismiciteit in Loppersum.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe reageerden de olies daarop?

De heer **Gaastra**:

Die waren daar uiteraard niet heel blij mee, maar het was wel een volstrekt logisch besluit. In september 2016 had minister Kamp namelijk een winningsbesluit genomen voor de komende vijf jaar. Een belangrijk principe in dat winningsbesluit was: "we houden de hand aan de kraan". Met andere woorden: "als de inspecteur-generaal zegt dat het minder moet vanwege de veiligheid van de Groningers, dan reageren wij daar onmiddellijk op". De veiligheid van de Groningers stond immers voorop. Zo is dat dus ook gebeurd; er is onmiddellijk op gereageerd. Het kon dus ook geen verrassing zijn voor de oliemaatschappijen dat er gebeurde wat er moest gebeuren. Minister Kamp heeft dat besluit inderdaad ook genomen; in een hele korte tijd is toen ook bepaald dat de winning naar 21,6 zou gaan.

De heer **Kwint** (SP):

Daarna, in de zomer van 2017, voert minister Kamp overleg met Shell en ExxonMobil. Ook minister-president Rutte is bij een van deze overleggen aanwezig. In een voorbereidende nota aan dan demissionair minister Kamp staat dat Shell en ExxonMobil in gesprek willen over het besluit van Kamp om de gaswinning te verlagen. Daarnaast willen ze het hebben over de toekomstige samenwerking met de Staat. Waarom wilden ze eigenlijk twee maanden later nog in gesprek over het besluit om de gaswinning te verlagen?

De heer **Gaastra**:

Er was in die periode zowel bij Exxon als bij Shell voortdurende zorg over de gaswinning. Die zorg was er niet alleen vanwege de reden die ik net noemde, namelijk een verschuiving van de balans tussen baten en kosten van winnen. Er was op dat moment ook nog iets anders aan de hand. De oliemaatschappijen, maar ook wijzelf, gingen langzamerhand rekening houden met een scenario waarbij de opdracht tot winnen van een niveau om te kunnen voldoen aan de eisen van leveringszekerheid, boven het niveau zou kunnen komen te liggen dat door de inspecteur-generaal, dat door SodM veilig zou worden geacht. Dat was iets wat speelde en dat ook de oliemaatschappijen graag op het hoogste niveau onder de aandacht wilden

brengen, dus bij zowel de minister als bij de minister-president. En er was in diezelfde periode nog iets anders aan de hand ...

De heer **Kwint** (SP):

Specifiek op dit punt heb ik nog een vraag, zodat het voor iedereen duidelijk is. De voornaamste zorg ligt dan op het gebied van de aansprakelijkheid. De olies krijgen dan de opdracht om meer gas te winnen dan de toezichthouder veilig acht.

De heer **Gaastra**:

Op dat moment kon er geen opdracht gegeven worden aan de oliemaatschappijen om meer te winnen, want dat systeem hadden we nog niet. Dat was wel een wens, ook van de oliemaatschappijen, voor de herziening van het gasgebouw. Dat hebben we later ook geregeld in de wet. Ik denk zelf dat dat een terechte wens was, want dat risico was inderdaad aanwezig. Stel dat leveringszekerheid zou vereisen dat je 15 miljard kuub gas zou winnen, terwijl de inspecteur-generaal zegt dat er vanwege de veiligheid slechts 10 miljard kuub gewonnen kan worden. Dan kan je eigenlijk ook niet verwachten dat je dat veiligheidsrisico dat je dan creëert om te kunnen voldoen aan de eisen van leveringszekerheid, alleen maar bij dat winnende bedrijf kunt laten. Dat was daarom in 2017 een terechte vraag van de oliemaatschappijen. Men zei: voor die situatie moeten we een oplossing zien te vinden.

De heer **Kwint** (SP):

Duidelijk. U zei dat er ook nog een tweede punt was.

De heer **Gaastra**:

Ja, er was nog een tweede punt. Inmiddels had het Openbaar Ministerie een strafrechtelijk onderzoek ingesteld tegen leidinggevendenden binnen de NAM. Dat ging over de vraag of zij niet strafrechtelijk foutief hadden gehandeld. Ook dat was natuurlijk een grote reden van zorg bij de NAM en bij de aandeelhouders van de NAM. Want zij zeiden ook: "Ja, wij worden nu wellicht strafrechtelijk vervolgd voor het winnen van gas in Nederland. Als ons dat overkomt in andere landen, dan kunnen we eigenlijk niet anders dan die winning ook stopzetten." Zo werd dat ook tegen ons gezegd. Dus die gesprekken die toen, in 2017, bij diverse gelegenheden zijn gevoerd, waren voor de oliemaatschappijen een mogelijkheid om duidelijk te maken dat zij zich grote zorgen maakten over hoe het met die winning ging.

De heer **Kwint** (SP):

Waar leidden die overleggen uiteindelijk toe?

De heer **Gaastra**:

Eigenlijk heeft op dat moment de minister kennisgenomen van de opvattingen van de oliemaatschappijen, en dat heeft de mp ook gedaan de keren dat hij erbij was. De minister en de mp hebben in die gesprekken ook duidelijk gemaakt: "We zitten nu in een verkenningsfase. In die verkenningsfase hebben jullie, oliemaatschappijen, alle mogelijkheden om jullie zorgen, grieven en mogelijke oplossingen aan ons voor te leggen. Maar het demissionaire kabinet gaat hier geen besluit meer over nemen. Dat zal een nieuw kabinet moeten doen." Er werden dus geen afspraken gemaakt, er werden geen besluiten genomen, maar er werd wel gelegenheid geboden om te komen tot dialoog, tot gesprek.

De heer **Kwint** (SP):

Duidelijk.

De **voorzitter**:

Het kabinet-Rutte II was uiteindelijk tot oktober 2017 demissionair. In die formatie, die best lang duurde, wordt onder meer gesproken over het gewenste winningsniveau van het Groninger gas. We hebben gezien dat het ministerie van Economische Zaken dan drie verschillende scenario's aanlevert voor mogelijke niveaus van gaswinning. Was er binnen uw departement consensus over het meest gewenste scenario?

De heer **Gaastra**:

Er zijn natuurlijk altijd, ook binnen een departement als EZK, uiteenlopende inzichten, uiteenlopende visies. Mensen hebben hun eigen beeld. We hebben echter wel gepoogd -- ik denk dat we daar ook wel in zijn geslaagd -- om dat te trechteren naar notities voor de informateur op basis waarvan dan de politiek een keuze zou kunnen maken. Dus we hebben drie scenario's voorgelegd en we hebben op dat moment ook wel een ambtelijk advies bij die scenario's gegeven. Uiteindelijk was ik samen met mijn collega's verantwoordelijk voor dat ambtelijk advies. Wij hebben dat advies toen ook gedeeld met de informateur.

De **voorzitter**:

Gaf dat advies ook een richting welke van de drie scenario's de voorkeur had?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Het eerste scenario was eigenlijk: doorgaan op de lijn die daarvoor was ingezet. Het derde scenario was: zo veel mogelijk omlaag. Het tweede scenario zat daar eigenlijk tussenin. In welke richting ging het advies?

De heer **Gaastra**:

We hebben op dat moment geadviseerd om door te gaan op de lijn zoals die in september 2016 door minister Kamp was ingezet, dus om met de hand aan de kraan te blijven winnen, en om de beëindiging van de gaswinning gelijk op te laten lopen met eigenlijk de verduurzamingsopgave in de gebouwde omgeving en in de industrie, de twee grote gebruikers van Groningengas. Dat advies werd op dat moment eigenlijk ingegeven door een paar dingen. Ten eerste: de veiligheidsanalyses die er waren. Die wezen uit dat het systeem van de hand aan de kraan toch werkte. We hadden net ook weer 10% geminderd. Dat bepaalde dat sterk. En ten tweede speelde het volgende. Ik praat nu over medio 2017 of het voorjaar van 2017. Ik denk dat op dat moment op het departement ook sterk de gedachte leefde dat het toch veel beter zou zijn om in één stap van gas naar duurzaam te gaan, in plaats van de stap van gas naar ander gas, en vervolgens nog een keer de stap naar duurzaam. Die twee elementen bepaalden dit dus. De veiligheidsanalyse gaf eigenlijk op dat moment geen andere indicatie dan "hand aan de kraan". En in de tweede plaats: je kunt beter in één stap naar duurzaam gaan.

Dat waren eigenlijk de twee dragende elementen voor mij om in de formatie te zeggen: scenario 1 heeft de voorkeur. Ik zeg er gelijk bij dat onze voorkeur heel snel werd achterhaald, allereerst door de uitspraak van de Raad van State in oktober over het winningsbesluit van 2016. En nog iets later ging er helemaal een streep door dat advies door de beving bij Zeerijp en alles wat daarna gebeurde.

De **voorzitter**:

Maar toen was het regeerakkoord allang gesloten. Ik wil even doorgaan op het regeerakkoord van dat kabinet. Daarin staat dat de winning naar verwachting ongeveer 1,5 miljard kubieke meter lager zou kunnen liggen dan wat is aangekondigd in het meest recente winningsbesluit, van mei

2017. En verder stond er in het regeerakkoord een ambitie om ik geloof 3 miljard kuub gas te besparen. Paste dat nou ook bij dat eerste scenario?

De heer **Gaastra**:

Ja, ik denk dat dat wel het dichtst bij dat eerste scenario lag.

De **voorzitter**:

Dit anticepeerde dus niet op de Raad van State?

De heer **Gaastra**:

Nee, het anticepeerde niet op de Raad van State. Nee.

De **voorzitter**:

Kort nadat minister Wiebes aantrad, vernietigt de Raad van State het geldende winningsbesluit; we hebben het er net over gehad. Hoe werd deze uitspraak op het ministerie ontvangen?

De heer **Gaastra**:

Er waren natuurlijk een hoop collega's teleurgesteld, zeg ik heel eerlijk. Ik snap dat ook, want er is natuurlijk heel hard gewerkt aan zo'n document en er is heel veel tijd en energie in gestoken. Dan hoop je als ambtenaar altijd dat het besluit dat je hebt gemaakt, in stand blijft. Ik keek daar als relatieve nieuwkomer iets onbevangener tegen aan. Het feit dat dat besluit werd vernietigd, opende immers ook wel de mogelijkheid om opnieuw naar die winning te kijken. We konden daardoor kijken of dat niet toch op een andere, slimmere en snellere manier kon. Dus het feit dat dat besluit werd vernietigd, was enerzijds een teleurstelling en tegelijkertijd ook een kans om nog eens opnieuw en met een frisse blik naar die situatie te kijken. Dat was temeer belangrijk omdat het regeerakkoord er weliswaar lag, maar ook een aantal opdrachten in zich had om opnieuw niet alleen naar de winning te kijken, maar ook naar alle andere, aanpalende dossiers, zoals schade en versterken.

De **voorzitter**:

Nou was de minister, nog meer dan u, een nieuwkomer.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Hoe keek hij naar dat besluit van de Raad van State?

De heer **Gaastra**:

Ik moet eerlijk bekennen dat ik het niet meer zo scherp heb wat hij daar direct van vond. Voor hem was natuurlijk volstrekt duidelijk dat Groningen een heel belangrijk dossier was. Dus we hebben daar ook al in een heel vroegtijdig stadium naar gekeken. Een van de eerste verdiepingssessies met de minister was een verdiepingssessie over Groningen. Ik kan me ook wel herinneren dat wij binnen een week ook al de eerste besprekingen hadden met minister Wiebes. Dat blijkt ook uit het dossier. Die besprekingen gingen over: wat zijn nou de scenario's om de gaswinning zo snel mogelijk verder te verminderen? Hoe gaan we daarmee om? Wat wordt onze inzet voor de onderhandelingen die moeten worden gevoerd in dat gasgebouw? Dus ik denk dat hij ook met enige teleurstelling zal hebben gereageerd. Hij zal zoiets gezegd hebben als: o, dan hebben we er nog een probleem bij, want nu moeten we ook nog gaan nadenken over een nieuw winningsbesluit.

Het is misschien ook wel goed om te zeggen dat het feit dat dat besluit werd vernietigd, ook inhield dat er meteen extra tijdsdruk op het proces kwam te zitten. Want de Raad van State zei niet alleen dat het besluit vernietigd was, maar men droeg de minister ook op om ik meen voor 1 november of 15 november van het jaar daarop een nieuw besluit te nemen. Voor ons moest dat nieuwe besluit eigenlijk al voor 1 oktober van 2018 worden genomen, want als we dat niet zouden doen, dan zou iedere winning daarna onrechtmatige winning zijn, namelijk een winning zonder een vigerend winningsbesluit. Dus er zat door dat besluit, die beslissing, die uitspraak van de Raad van State tegelijkertijd heel veel tijdsdruk op het vinden van een oplossing voor dit vraagstuk.

De heer **Kwint** (SP):

Na het sluiten van het coalitieakkoord is de Raad van State eigenlijk de eerste "verstorende factor" van de plannen. U blikte daar net al op vooruit. De tweede is de beving bij Zeerijp op 8 januari 2018. Staatstoezicht op de Mijnen spreekt dan over "code rood" vanwege de hoge grondversnellingswaarden van de beving. Dat betekent dat NAM verplicht is om binnen 48 uur een rapport op te stellen met daarin mogelijke maatregelen om het risico acuut te verminderen. Dat is het principe dat u eerder ook al omschreef. Welk contact is er dan tussen NAM en het ministerie van Economische Zaken over wat NAM opneemt in zo'n rapport?

De heer **Gaastra**:

Ik ga ervan uit dat er contact is geweest tussen het departement en de NAM.

Dat is ook gebruikelijk, maar ik heb zelf dat contact niet gehad. Ik ga ervan uit dat collega's van mij dat contact met de NAM hebben gehad. Voor ons was natuurlijk heel erg belangrijk om zo snel als maar enigszins mogelijk was niet alleen van de NAM, maar ook van SodM een duiding te krijgen van deze situatie. Voor ons weegt dan het oordeel van SodM heel zwaar. Dat is denk ik ook gebleken in de afhandeling van het advies van SodM over Zeerijp. Maar ik zou niet weten wat er op dat moment voor contact is geweest tussen het departement en NAM over de HRA, de analyse. Dat weet ik niet.

De heer **Kwint** (SP):

Dus u weet ook niet of er afstemming is geweest tussen NAM en het ministerie over de inhoud van zo'n rapportage.

De heer **Gaastra**:

Nee, daar heb ik geen herinnering aan. Nee.

De heer **Kwint** (SP):

Als NAM dan haar rapport inlevert bij Staatstoezicht op de Mijnen, krijgt ze zeggezegd "een onvoldoende". Het oordeel van de toezichthouder is: "niet concreet genoeg". NAM stelt bijvoorbeeld voor om de jaarlijkse productie van het Groningenveld wel te verlagen, maar geeft niet aan met hoeveel die productie dan verlaagd zou moeten worden. Hoe werd er op het ministerie gereageerd op dit oordeel van Staatstoezicht?

De heer **Gaastra**:

Ook deze heb ik niet helemaal scherp, maar ik denk dat wij er juist behoefte aan hadden om zo scherp mogelijk ook van SodM te horen, en via SodM van de NAM, wat nou een verstandig en veilig niveau van winnen zou zijn. Dus ik ga ervan uit dat wij zo veel mogelijk vragen hebben gesteld om die duidelijkheid ook echt te krijgen, niet alleen van de NAM, maar ook van SodM.

De heer **Kwint** (SP):

Uit onze informatie blijkt dat Staatstoezicht aan NAM vraagt waarom er geen concrete maatregelen in haar rapport staan. Dat is precies het niveau van die winning. De NAM zegt dan: ja, daar heeft het ministerie om gevraagd.

De heer **Gaastra**:

Dat zou ik niet weten. Nee.

De heer **Kwint** (SP):

Is er hierover nog wel contact geweest tussen u en de toezichthouder?

De heer **Gaastra**:

Ja, zeker. Ja. Over het rapport over Zeerijp is tussen mij en Kockelkoren contact geweest.

De heer **Kwint** (SP):

En ook over specifiek dit punt, dat NAM zegt ...

De heer **Gaastra**:

Dat kan ik mij niet meer herinneren.

De heer **Kwint** (SP):

Wij vinden in de correspondentie terug dat er wel contact is tussen u en het SodM, waarin SodM laat weten er niet zo van gecharmeerd te zijn dat het ministerie op detailniveau meeadviseert, of zich althans zou bemoeien met de rapportages zoals die richting NAM gaan. Excuses, ik moet het omdraaien. Ik zeg het verkeerd: dat SodM er niet zo blij mee is dat het ministerie van Economische Zaken zich zo actief bemoeit met de rapportages zoals NAM die opstelt.

De heer **Gaastra**:

Ik heb daar geen herinneringen aan. Wij proberen altijd zo snel mogelijk te reageren op SodM. Wij hechten heel sterk aan de onafhankelijkheid van SodM. Wij hebben dat dus niet gedaan om het onafhankelijke oordeel van SodM te beïnvloeden. Maar voor ons was het wel heel belangrijk om zo concreet mogelijk van SodM te horen: wat is het veilige niveau als ze naar een ander niveau moeten? Want dat was natuurlijk voortdurend de discussie. Dat was ook de discussie in het voorjaar van 2017, toen het om die 10% verlaging ging. Ook daar heb ik toen contact over gehad met de toenmalig inspecteur-generaal Harry van der Meijden: wees alsjeblieft zo concreet mogelijk in waar we dan naartoe moeten. Uiteindelijk heeft SodM dat ook gedaan. Want Zeerijp was natuurlijk de eerste keer dat SodM ook heel duidelijk uitsprak dat er een veilig niveau is, namelijk 12.

De heer **Kwint** (SP):

Maar het verwijt dat SodM NAM en indirect dus ook het ministerie maakt over juist het rapport dat zij aanleveren, is precies dát, namelijk dat het niet concreet genoeg is.

De heer **Gaastra**:

Ik vond in ieder geval het rapport van SodM buitengewoon concreet.

De heer **Kwint** (SP):

Oké, dank u wel.

De **voorzitter**:

Het is natuurlijk al vaak gememoreerd, maar op 29 maart 2018 wordt het besluit publiek om de winning in een aantal jaar naar nul te brengen. Op welk moment wordt er binnen het ministerie voor het eerst gesproken over het mogelijk terugbrengen van de gaswinning naar nul?

De heer **Gaastra**:

Ik zou dat in mijn eigen aantekeningen precies moeten opzoeken, maar er is een moment geweest waarop ik daar met Eric Wiebes over gesproken heb. Ik denk dat dat ergens eind januari, begin februari zal zijn geweest. Misschien is het iets eerder geweest. Het was in ieder geval vlak na het verschijnen van het rapport van Theodor Kockelkoren. Ik, en ik denk dat Wiebes dat ook zo zag, beschouwde dat rapport van SodM als een gamechanger. Voor het eerst zei de inspecteur niet alleen dat het fors naar beneden moest, en wel zo spoedig mogelijk -- dat was de 12 bcm: in het belang van de veiligheid van de Groningers moet dat gebeuren -- maar voegde hij er ook een "overigens" aan toe. Hij zei dat in de redelijke verwachting lag dat alleen bij nul absolute veiligheid voor de Groningers kon worden bereikt. Het was eigenlijk voor het eerst dat dat met gezag werd gezegd door SodM. Dat was een nadrukkelijke breuk van SodM met het hand-aan-de-kraanprincipe. Want eigenlijk werd toen voor het eerst gezegd: je kan maar beter naar nul. Ik denk dat ik heel kort na het lezen van dit rapport daarover met Eric Wiebes om tafel heb gezeten. Hij stelde mij toen ook de vraag: wat moeten we hiermee? Zo is eigenlijk de gang begonnen naar het besluit van 29 maart om naar nul te gaan.

De **voorzitter**:

Dat is dus in de dagen na de ontvangst van het SodM-rapport ...

De heer **Gaastra**:

In de dagen na de ontvangst van het rapport van SodM, ja.

De **voorzitter**:

Wat waren nou, in het gesprek met de minister en mogelijk anderen, de beweegredenen om de gaswinning te willen beëindigen?

De heer **Gaastra**:

Eerst en vooral de veiligheid van Groningen. Wat Kockelkoren toen heeft gedaan, was zo duidelijk: je moet allereerst zo spoedig mogelijk naar 12 bcm. Maar eigenlijk viel redelijkerwijs te verwachten dat je naar nul moest om de veiligheid voor de Groningers te bewerkstelligen. Dat was eerst en vooral de overweging op dat moment. Pas ver daarna kwamen eigenlijk andere overwegingen. De overweging was dus: klaarblijkelijk moeten we dit doen voor de veiligheid van de Groningers.

De **voorzitter**:

We zien dat u op 18 maart een mail krijgt van de minister, waarin hij ook verwijst naar eerder overleg dat u met hem heeft gehad. Daarin geeft hij aan dat hij wil inzetten op het beëindigen van de gaswinning, omdat bij een winning van 12 miljard kubieke meter de opbrengsten slechts 1 miljard euro zijn, maar de versterkingsopgave op 4 à 6 miljard euro -- volgens mij per jaar -- wordt geschat. Had Economische Zaken verschillende winningsscenario's afgezet tegen verschillende versterkingskosten?

De heer **Gaastra**:

Verschillende winningsscenario's tegen verschillende versterkingskosten?

De **voorzitter**:

Ja.

De heer **Gaastra**:

Dat weet ik eigenlijk niet. Wat wij wel hebben gedaan, is dat wij analyses hebben gemaakt van een besluit naar nul en van de afbouwscenario's die daarvoor nodig zouden zijn. Dat deden we ook in het kader van het voorbereiden van de onderhandelingen met Shell en Exxon daarover. We hebben KPMG wel gevraagd om bij de diverse niveaus van winning in zo'n afbouwscenario ook aan te geven wat naar het oordeel van KPMG dan de maximale bandbreedte voor schade en versterken zou zijn. Dus dat type analyses hebben we inderdaad gemaakt. Er waren geen analyses -- althans, die herinner ik mij niet -- van: stel dat je nou doorgaat met 12. Mogelijk dat ze er wel geweest zijn. Dat sluit ik niet uit.

De **voorzitter**:

Die berekeningen, die KPMG in ieder geval heeft gemaakt, waren dus eigenlijk voor beide trajecten relevant?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Voor de discussie over het niveau van gaswinning?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

En daarna, voor de onderhandelingen met de olies -- daar gaan we straks nog over praten -- over de vraag: gaan we anders om met de samenwerkingsovereenkomst?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

We zien ook een aantal scenario's die te maken hebben met de omvang van de winning en een inschatting van wat het doet met de omvang van de versterkingsoperatie. We zien ook dat bij een scenario naar nul werd gerekend met 3.000 te versterken huizen. Weet u waarop dat gebaseerd was?

De heer **Gaastra**:

Nee. Ik moet eerlijk zeggen dat ik dat niet weet. Versterken zat niet bij mij, maar bij mijn collega Anita Wouters. Er zijn heel veel schattingen van de versterkingsopgave geweest. Die hebben ook gewisseld in de tijd. Maar een constante was dat de kosten altijd in een ruime bandbreedte van 4 miljard tot 9 miljard werden geschat. Dat is wat we in de gesprekken over het besluit naar nul ook als leidraad voor dat moment hebben aangehouden. Dus niemand kon heel precies aanduiden hoeveel het nou precies was, noch het aantal woningen noch de daarmee gepaard gaande kosten. Maar er was, ook door KPMG, wel een schatting gemaakt van wat het ongeveer zou kunnen zijn en in welke bandbreedte het zou kunnen zitten.

De voorzitter:

Ik wil u toch wat informatie voorhouden die wij zijn tegengekomen in het e-mailverkeer tussen collega's van uw directie. Als je uitgaat van lagere versterkingskosten bij een winning van nul in 2028, zou het maximaal om 300 woningen per jaar gaan. Dus om maximaal 3.000 woningen tot circa 2027, 2028. Op dat moment werd uitgegaan van de bestaande operatie van 300 huizen, oplopend naar 1.500 in 2022 en dan tot 2033, dus maximaal 20.763 woningen. Dit wekt de indruk dat er ook binnen uw directie zelf best wel berekend is wat een verschillend winningsniveau zou betekenen voor de omvang en de kosten van de versterkingsoperatie.

De heer Gaastra:

Die berekeningen zijn ook gemaakt, ook door KPMG ten behoeve van de onderhandelingen. De lastigheid was alleen dat niemand het precies wist. Het waren allemaal schattingen binnen een hele ruime bandbreedte. Dus niemand kon precies becijferen wat het effect zou kunnen zijn van een lagere winning op de versterkingsopgave.

De voorzitter:

Wat was nou de samenhang? Ik noemde al de mail die de minister aan u stuurde. Een winningsniveau van 12 miljard kuub levert maar 1 miljard euro op. En er staat: 4 à 6 miljard kosten versterken. Dat komt omdat je dan aan ruim 20.000 huizen vastzit. In hoeverre speelde die samenhang een rol?

De heer Gaastra:

Die correlatie speelde. Ik denk alleen dat het niet het doorslaggevende argument was om naar nul te gaan. Het doorslaggevende argument om naar nul te gaan was: dat moeten we doen voor de veiligheid van de Groningers. Dat was ook heel duidelijk gebleken uit het advies van de inspecteur-generaal van januari. Een bijkomend voordeel van een besluit om naar nul te gaan, zou kunnen zijn -- ik zeg het heel bewust met die voorzichtigheid -- dat de versterkingsopgave minder groot zou kunnen worden. Maar daar was in ieder geval in mijn beleving, ook kijkend naar alle berekeningen die daarvoor zijn gedaan, geen 100% zekerheid voor te geven. Sterker nog, als ik kijk naar de analyses die niet alleen mijn eigen mensen hebben gemaakt maar zeker ook KPMG, dan konden wij wel zien dat daar nog een hele ruime bandbreedte in zat. Dat was ook de reden voor ons om ons in de onderhandelingen ook te verzekeren van goede garanties van de kant van de oliemaatschappijen, omdat we wisten dat er ook een worstcasescenario in die versterking zou zitten. Dus: ja, er was een redelijke veronderstelling dat

de kosten van schade en versterken minder zouden worden als je sneller naar nul zou gaan. Op dat moment dachten we overigens nog dat we rond 2029, 2030 uiteindelijk op nul zouden komen, en niet eerder; dat besluit kwam pas later. Maar op dat moment wist niemand eigenlijk heel precies wat versterken zou gaan kosten. Die vraag heb ik natuurlijk ook meermalen gesteld aan mijn collega's, ook aan mijn collega Wouters. Aan de veilige kant zittend zijn we dus ook uitgegaan van een worstcasescenario in de onderhandelingen met de oliemaatschappijen.

De voorzitter:

Op die onderhandelingen komen we straks echt nog terug. Maar ik wil even terug naar het besluit om naar nul te gaan. U geeft aan dat de veiligheid het hoofdmotief was, maar er waren ook andere motieven, waaronder het financiële motief. In hoeverre speelde dat nou een rol bij het overtuigen van andere departementen en uiteindelijk de ministerraad om dit besluit te nemen?

De heer Gaastra:

Ik denk dat het voor de andere departementen, Financiën voorop, een hele grote rol speelde, want die lazen het rapport van de inspecteur-generaal natuurlijk ook wel. Maar als je naar de context van destijds kijkt -- er was net een regeerakkoord gesloten, met een startnotitie en dus ook een startbegroting -- dan werd er verondersteld dat de winning in die kabinetsperiode nog ruim 20 bcm zou blijven, met bijbehorende gasbaten. Men ging er dus niet van uit dat in die kabinetsperiode de winning al in stappen naar beneden zou gaan om de nul te bereiken. Dus in de voorbereiding van het besluit van 29 maart had de minister ervoor gekozen om voor te stellen naar nul te gaan, maar hij zocht ook naar argumenten om zijn collega's te overtuigen. Hij had denk ik ook wel terecht het besef: met alleen een verhaal over de veiligheid van de Groningers kom ik er niet. Voor heel veel anderen heeft dit financiële implicaties, want de kosten voor het Groningendossier zijn generale kosten; de baten zijn generaal, maar daarmee zijn de kosten ook generaal. Dus de minister dacht: ik moet in de ministerraad ook een verhaal hebben over de financiën om mijn collega's, de minister van Financiën voorop, mee te krijgen. Vandaar ook de druk op: kunnen we niet uitrekenen of "versneld naar nul" misschien ook wel een financiële plus oplevert, omdat je dan minder schade en minder versterkingskosten hebt? Dus: ja, in die zin speelde het een rol. Dat bleek ook wel, want in de voorbereiding is er nog een overleg op hoog ambtelijk niveau geweest met de sg's van een aantal departementen. Daar werd van

de kant van Financiën uiteraard ook dit argument naar voren gebracht. Er is nog bewindslidenoverleg geweest tussen Wiebes en Hoekstra voor de ministerraad. Dat draaide natuurlijk om de vraag of dit ook aan de kant van schade en versterken een voordeel zou opleveren.

De **voorzitter**:

Samenvattend: het primaire motief was de veiligheid, maar om politiek draagvlak te krijgen voor zo'n ingrijpend besluit, en ook zo'n grote afwijking ten opzichte van het regeerakkoord, was het belangrijk om te laten zien wat de potentiële besparing zou kunnen zijn op de versterkingsoperatie.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Hoe zat dat met ... Laat ik het anders formuleren. Wij hebben gezien dat ook al in die periode -- dan gaat het meer over bovengronds -- de NAM kritisch was op de NCG en de aanpak van de versterking en bij het departement al ijvert voor een aanpassing in het versterkingstraject. Nu had u op een ander traject te maken met de aandeelhouders van NAM: Shell en Exxon. In hoeverre drongen die in die periode bij u ook aan op het verkleinen van de versterkingsoperatie?

De heer **Gaastra**:

Er werden natuurlijk ook naar mij toe vanuit de rollen die ik had in het gasgebouw regelmatig zorgen uitgesproken over de scope van de versterkingsoperatie, zowel van de kant van Shell als van de kant van Exxon. Dus ja, die zorg werd ook uitgesproken. Dat was overigens in lijn met het proces dat eigenlijk al vanaf 2016 door de oliemaatschappijen was aangekaart, waar we het eerder over hadden. Zij zeiden: we verdienen redelijk weinig meer aan de gaswinning en we zien onze kosten fors oplopen. Het was dus ook niet verbazingwekkend dat ze ook op dat moment dat signaal bleven geven.

De **voorzitter**:

Ik kom nog even bij u terug op een notitie van 20 maart aan de minister die u onder anderen heeft gemaakt. Daarin staat over de redenering waarom zo snel mogelijk naar nul: "Onze lijn is in de brief uiteengezet en komt erop neer dat zo snel mogelijk naar nul gaan de enige manier" -- dat is vetgedrukt -- "is om de versterkingsopgave te kunnen minimaliseren. Anders gesteld:

bij elk ander scenario anders dan zo snel mogelijk naar nul zitten we vast aan de maximale versterkingsoperatie." Hoe moet ik dat nou lezen?

De heer **Gaastra**:

Onze analyse was ook dat als je ... De inspecteur-generaal had gezegd: u moet zo snel mogelijk naar 12. Hij had daar ook nog geen jaartal aan gekoppeld. Maar hij had niet gezegd: u moet naar nul. Hij had alleen de redelijke verwachting uitgesproken dat alleen bij nul volledige veiligheid zou kunnen worden geboden. Dus op dat moment zaten wij nog in de discussie met de minister over: stel dat anderen het niet eens zijn met een scenario om te komen tot nul, wat voor argumenten heb je dan nog? Bijvoorbeeld aandringen op "ga dan op 12 zitten en houd 12 eindeloos vol"? Onze analyse op dat moment was: ook als je op een niveau van 12 gaat zitten, zul je die seismiciteit nog steeds krijgen, want je bent bezig met winnen, zij het in mindere mate maar nog steeds substantieel, dus dan zul je ook in de volle omvang die versterkingsoperatie moeten doen. Dat is zoals ik deze zin duid. Vandaar dat wij zeiden: alleen als je echt naar nul gaat, is er een redelijke kans -- geen zekerheid, een redelijke kans -- dat je de scope van de versterkingsoperatie kleiner zou kunnen maken.

De **voorzitter**:

We zien dat kort na het besluit van 29 maart om de gaswinning stop te zetten ook wordt besloten om een belangrijk deel van de versterkingsoperatie op pauze te zetten. Wanneer was voor u duidelijk dat het besluit tot dichtdraaien van de gaskraan gepaard zou gaan met dat besluit rond de batches 1588 en 1581?

De heer **Gaastra**:

Wanneer dat voor mij duidelijk was?

De **voorzitter**:

Ja.

De heer **Gaastra**:

Dat moeten mijn collega's Maarten Camps en Anita Wouters op enig moment met mij hebben gedeeld. Ik kan me dat moment niet meer herinneren. Ik weet wel, dat kreeg ik van ze mee -- we zaten natuurlijk ook in intern overleg bij elkaar -- dat de minister met die lijn in zijn hoofd zat, ja.

De **voorzitter**:

Maar dat was niet op het moment van het besluit zelf om naar nul te gaan?

De heer **Gaastra**:

Ik weet niet meer wanneer ik dat zelf heb gehoord, dat weet ik niet meer.

De **voorzitter**:

We zien ook dat er bij de scenario's best wat onzekerheden zijn als het gaat om het verkleinen van de versterkingsoperatie als gevolg van naar nul gaan. Wat zou dat precies betekenen? Later worden er ook allerlei adviezen gevraagd. Waarom was het nou belangrijk om al op 29 maart het nulbesluit te nemen en is niet gewacht tot het moment waarop er meer duidelijkheid was over wat het voor de versterkingsoperatie zou betekenen?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat een van de doorslaggevende argumenten om tempo te maken was wat ik net al zei: er lag niet alleen een advies van de inspecteur-generaal, maar we hadden ook geen winningsbesluit meer vanaf 1 november 2019.

De **voorzitter**:

Ja.

De heer **Gaastra**:

De Mijnbouwwet schrijft een bepaalde procedure voor het nemen van een winningsbesluit voor. Daar zitten heel veel stappen in, waaronder het vragen van advies van diverse partijen, niet alleen van de inspecteur-generaal van SodM, maar ook van andere instanties, van de Mijnraad, consultatie van de regio, fase van zienswijze en dan uiteindelijk de vaststelling van het besluit. Eigenlijk vanaf november hebben we ook al tegen minister Wiebes gezegd: wij moeten dit in een ijltempo doen, want anders hebben we op 15 november geen rechtmatige winning meer. Dus alle haast die er is geweest in 2018 zie ik in het licht van "wij moeten die termijn van 1 november zien te halen, want anders stopt de winning in z'n geheel".

De **voorzitter**:

En dan terugdenerend -- dat is voor onze reconstructie toch belangrijk om te weten -- wat is dan het startpunt? 1 november moet het er liggen, maar wanneer begint het traject dan?

De heer **Gaastra**:

In de regel begint het traject voor het nemen van een winningsbesluit eigenlijk al in november van het jaar daarvoor, omdat dan de eerste adviezen worden gevraagd. GTS moet dan een duiding gaan geven voor wat er nodig is voor leveringszekerheid. Dat advies is er meestal rond maart. Op basis van dat advies moet SodM gaan bepalen of dat een veilig niveau is. Daarna zijn de andere adviespartijen aan de beurt: de gemeenten, de provincie. Dan moet er iets ter consultatie worden gelegd, dan heeft iedereen de gelegenheid om zienswijzen in te dienen, dan moeten de zienswijzen worden verwerkt en dan kan het besluit worden genomen. De standaardprocedure loopt zo'n beetje van december t-1 tot 1 oktober t.

De **voorzitter**:

Dus het besluit dat op 29 maart valt, had ook niet heel veel later kunnen vallen?

De heer **Gaastra**:

Nee, want dan hadden we de conclusies van dat besluit niet meer kunnen verwerken in het winningsbesluit dat we moesten nemen voor het gaswinningsjaar 2018-2019.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil nog even kort met u stilstaan bij die weging van argumenten die er uiteindelijk toe leidt om tot het nulbesluit over te gaan. Mijn collega Van der Lee haalde net al een mail aan van 20 maart. Daar zit een bijlage bij waarin diverse scenario's worden uitgewerkt. Het begint met "we gaan zo snel mogelijk naar nul", met als volgende reden: "Het is de enige manier om een normale discussie met de regio op gang te krijgen. (...) Anders gesteld: bij elk ander scenario anders dan zo spoedig mogelijk naar nul zitten we vast aan de maximale versterkingsoperatie. Dat is ontwrichtend en kostbaar. (...) Bij 12 vlak is een levensgroot neerwaarts risico dat SodM een lager winningsniveau adviseert. Dan vervalt de businesscase volledig." Daarnaast zien we de eerste mail die de minister stuurt over teruggaan naar nul. Hij zegt dat hij daar na overleg met u sterk naar neigt. Daarop volgt ook meteen de constatering: je verdient nog een miljard, maar je haalt je een versterkingsoperatie van 4 tot 6 miljard -- daar ging het net al over -- op de hals. We zien in de communicatie dat al vrij snel, ook toen het nog niet ging over het overtuigen van andere bewindspersonen, het een belanghebbend argument was.

De heer **Gaastra**:

Ja, maar u hoort mij ook niet zeggen dat het niet een argument was dat ook in het departement de ronde deed. Dat was het natuurlijk wel degelijk. Wij zaten in een situatie waarin de versterkingsoperatie nauwelijks voortgang had geboekt. Er waren nog maar nauwelijks woningen versterkt. De uitspraak van de Raad van State maakte duidelijk: eigenlijk moet u helemaal opnieuw motiveren waarom u nog veilig denkt te kunnen winnen terwijl er eigenlijk geen sprake is van voortgang in die versterkingsoperatie. Er was dus ook alle reden naar onze mening, ook los van de financiële overweging rond die versterking, om te kijken of je die versterkingsopgave niet toch kleiner zou kunnen maken of, anders gezegd, langs andere wegen die veiligheid sneller zou kunnen brengen. Dat was het belangrijkste motief, nogmaals, voor het besluit "naar nul". Ik kan het niet beter toelichten dan op deze manier.

De heer **Kwint** (SP):

Oké. In de ochtend van 29 maart, de dag waarop in de ministerraad het nulbesluit wordt genomen, stuurt u minister Wiebes een mail. U geeft aan dat u de avond daarvoor met de oliemaatschappijen aan het onderhandelen was. U schrijft dat zij geschrokken zijn van het gekozen afbouwpad. Welk afbouwpad lag er op tafel tijdens de onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

In de onderhandelingen hadden wij nog geen definitief afbouwpad bepaald. Dat hadden we ook heel bewust zo gedaan. We hadden inmiddels mandaat gekregen van het kabinet om met de onderhandelingen te starten, maar we hadden nog geen definitief afbouwpad bepaald, omdat wij ook niet wisten wat er uit de discussie in de ministerraad op 29 maart zou komen. Wij hebben wel geprobeerd om de oliemaatschappijen op meerdere scenario's voor te bereiden. Mijn ervaring is dat het niet werkt als je elkaar totaal verrast in de onderhandeling en dat het beter is om een beetje voorspelbaar te zijn voor elkaar. Maar het bericht "het wordt nul, zo spoedig mogelijk" hadden ze nog niet van ons gehoord in die onderhandelingen. Dus we waren in die fase van de onderhandelingen nog bezig om meerdere scenario's, meerdere afbouwpaden en de consequenties daarvan met elkaar te verkennen.

De heer **Kwint** (SP):

Had dat nog gevolgen voor het financiële plaatje dat al klaarlag voor de ministerraad?

De heer **Gaastra**:

Nee, want er was ook nog geen definitief financieel plaatje. Er was een mandaat gegeven voor de onderhandelingen met de oliemaatschappijen, maar door het besluit van 29 maart werd dat mandaat niet geraakt. In het mandaat hadden we al rekening gehouden met meerdere scenario's rond winning.

De heer **Kwint** (SP):

Inclusief een nulscenario?

De heer **Gaastra**:

Inclusief het nulscenario.

De heer **Kwint** (SP):

In diezelfde mail die u aan minister Wiebes stuurt, lezen wij: "Ik verwacht zelf nog steeds dat het mogelijk moet zijn om er binnen het eerder gegeven mandaat uit te komen, maar dan zal er waarschijnlijk geen plus in zitten en ook geen substantiële bijdrage aan de regionale opgave." Wat bedoelde u daarmee?

De heer **Gaastra**:

Wij hadden in ons mandaat meerdere opdrachten meegekregen, onder andere de opdracht om ten eerste niet op 73-27 uit te komen. Ik praat nu een beetje in technisch jargon, realiseer ik me, maar ik neem aan dat u begrijpt wat ik bedoel, dus ...

De heer **Kwint** (SP):

Ja, maar misschien voor de mensen die meeluisteren en -kijken.

De heer **Gaastra**:

Ja, dan moet ik dat toch een beetje uitleggen. Ik zei net: ruwweg streek de Staat 90% van de baten op en de oliemaatschappijen 10% van de baten. De oliemaatschappijen hadden als eis op tafel gelegd: wij willen een voor ons gunstigere verdeling van die baten. Daar hoort ook bij een gunstigere verdeling van de kosten van winning. Wij hadden een mandaat om tot 73-27 te gaan in plaats van 90-10. Ik maak het nu een beetje simpeler dan het in werkelijkheid was. We hadden een mandaat om daarheen te gaan, maar niet in één stap, want idealiter zouden we boven op die 73 proberen een plus uit te onderhandelen, ergens tussen de 73 en de 80. Het mooiste zou zijn geweest: 80-20. Dat was de opdracht van het kabinet, ergens in die range.

Daarnaast was onze opdracht ook om een bijdrage te krijgen van de oliemaatschappijen voor het perspectief voor de regio. Van die twee ingrediënten, wat eigenlijk plussen waren in het pakket, boven op het minimaal benodigde mandaat te halen resultaat, zei ik toen, op dat moment, tegen Eric Wiebes: ik denk nog steeds dat we eruit kunnen komen met de oliemaatschappijen, maar ik sluit niet uit als onderhandelaar dat ik deze twee dingen dan niet binnen weet te halen.

De heer **Kwint** (SP):

Het was verwachtingsmanagement richting de minister?

De heer **Gaastra**:

Precies. Uiteindelijk is de plus inderdaad niet gelukt en is de bijdrage van de oliemaatschappijen aan de regio wel gelukt. Ze hebben een half miljard bijgedragen op dat moment.

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Gaastra**:

Maar het was voor mij belangrijk om hem wel een inschatting te kunnen geven, want die vraag zou hij in de ministerraad natuurlijk ook kunnen krijgen, van: joh, verwacht je nou dat je met een besluit "naar nul" er met de oliemaatschappijen nog uit kan komen?

De heer **Kwint** (SP):

In hoeverre was er een koppeling tussen het afbouwpad en het geld dat de oliemaatschappijen zouden vrijmaken voor die regionale opgave? In hoeverre werden die aan elkaar gekoppeld in de onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

Sorry, de koppeling tussen ...?

De heer **Kwint** (SP):

De koppeling tussen het afbouwpad en het geld dat de oliemaatschappijen zouden vrijmaken. Zat daar een logische koppeling tussen of was het meer zoiets van: ze lagen allebei op tafel en dus kan je met het een wel een beetje schuiven als het ander ook gaat schuiven?

De heer **Gaastra**:

Het was eigenlijk dat laatste. Het afbouwpad was natuurlijk geen

onderhandeling meer nadat het besluit was genomen om naar nul te gaan. Dat moeten we ons goed realiseren. Dat was geen onderhandelbaar onderdeel meer. Dat hebben wij als onderhandelaars aan de oliemaatschappijen meegedeeld: de minister gaat zo spoedig mogelijk naar 0, via 12, en dan is dit het bijbehorende afbouwpad. In die zin was het gaan naar nul geen onderhandelbaar gegeven meer. Het werd ingegeven door: wat kunnen we dan doen? Het is ook goed om hier op te merken dat het afbouwpad zoals dat uiteindelijk in het Akkoord op Hoofdpijnen terecht is gekomen, het "indicatieve basispad" was, zoals wij dat noemden. Wij hebben er ook altijd bij gezegd tegen de oliemaatschappijen: als we harder kunnen - we zitten hier voor de veiligheid van de Groningers -- als wij kansen zien om sneller te gaan dan dat afbouwpad, met behoud van leveringszekerheid, dan zullen we die kans zeker ook benutten.

De heer **Kwint** (SP):

Minister Wiebes reageert diezelfde ochtend nog op uw mail. Hij stuurt u een reactie en zegt dat hij met spoed een bijgewerkte tabel wenst die moet worden afgestemd met Financiën, voordat de ministerraad plaatsvindt. Wat heeft u met dat verzoek gedaan?

De heer **Gaastra**:

We hebben die tabel gemaakt en die is ook geleverd aan de minister en ook aan de collega's van Financiën.

De heer **Kwint** (SP):

En dat was een tabel ter voorbereiding op de ministerraad?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Welke terugkoppeling heeft u uiteindelijk van de ministerraad gehad?

De heer **Gaastra**:

Ja ... welke terugkoppeling heb ik gehad ... Er is gewoon een terugkoppeling geweest ... We hebben heel kort na deze ministerraad bij elkaar gezeten, want we waren natuurlijk buitengewoon benieuwd naar de uitkomsten. We hebben heel kort van de minister zelf gehoord wat daar besproken was.

De heer **Kwint** (SP):

Is er toen ook meteen gesproken over het afbouwpad richting 12 en 0 en de ruimte voor de regionale opgave?

De heer **Gaastra**:

Dat laatste kan ik me niet meer herinneren. Het tweede wel. Dat is aan de orde geweest, omdat dat natuurlijk informatie was ... Ik had een voorwaarschuwing gegeven aan de oliemaatschappijen, maar we hebben heel snel na 29 maart ook weer met de delegatie van de oliemaatschappijen bij elkaar gezeten om vervolgens de consequenties van dat besluit van 29 maart met hen te bespreken.

De heer **Kwint** (SP):

Op diezelfde dag na het nulbesluit gaat direct het wetsvoorstel Wijziging van de Gaswet en de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld in consultatie. Onderdeel van deze wetswijziging is de winningsplicht die aan NAM wordt opgelegd. De winningsplicht speelde een rol bij de onderhandeling; we hadden het er net al over, het kwam eerder al terug. Wat is het moment dat de oliemaatschappijen en Economische Zaken akkoord waren over het instellen van een winningsplicht?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat het moeilijk is om daar één moment aan te duiden, eerlijk gezegd. Om die winningsplicht werd eigenlijk al in 2017 door de oliemaatschappijen gevraagd. Ik heb daarstraks aangegeven dat we in 2017 die verkenningen al hebben gedaan met elkaar en dat de oliemaatschappijen toen hebben gewezen op dat probleem, namelijk: stel, je komt in de onverhoopte situatie dat er vanwege leveringszekerheid meer moet worden gewonnen dan SodM veilig acht. Vanaf dat moment was er dus al een vraag van de oliemaatschappijen: kom met een systeem in de Mijnbouwwet dat een oplossing biedt voor die situatie. Die oplossing was de winningsplicht. We hebben parallel aan de onderhandelingen met de olies over al die andere onderwerpen ook gewerkt aan dat wetsvoorstel waarin we dit gingen regelen. En ook dat wetsvoorstel had uiteraard haast, want die situatie waar ik op duidde, ...

De heer **Kwint** (SP):

Kwam snel dichterbij.

De heer **Gaastra**:

... had op ieder moment kunnen gebeuren. Sterker nog, we hadden een vernietigd winningsbesluit. We moesten zorgen dat er tijdig een nieuw besluit kon komen voor 1 november. We wilden voorkomen dat we in die situatie nog zonder die winningsplicht zouden zitten.

De heer **Kwint** (SP):

De heer Alders gaf in zijn verhoor aan dat het opvallend was dat tegelijkertijd met het kabinetsbesluit om de gaswinning te beëindigen, met forse implicaties voor de versterkingsopgave, er een wetsconsultatie start waarin juist die risicoaansprakelijkheid van NAM naar de Staat overgaat. Ik geloof dat hij de woorden gebruikte dat je toch wel een "vreemdeling in Jeruzalem" moest zijn om het verband tussen die twee niet te zien. Was er een verband tussen die twee, het wetsvoorstel om de risicoaansprakelijkheid richting te Staat te verplaatsen en ...

De heer **Gaastra**:

Ja, tussen dat wetsvoorstel en ...? Wat is het andere?

De heer **Kwint** (SP):

Het kabinetsbesluit om de gaswinning naar nul te brengen en daarmee ook, wat was het, geen onomkeerbare stappen te zetten voor de versterkingsoperatie, zoals de Kamerbrief zegt.

De heer **Gaastra**:

Het verband met dat laatste, met die versterkingsoperatie, zie ik niet. Wat ik wel zie, is dat wij ... Er was een advies van SodM dat zei: ga naar 12. Op dat moment was voor leveringszekerheid volgens GTS nog 15,9 of 17,4 ... Ik ben even de precieze getallen kwijt, maar de leveringszekerheidsvereiste van winning lag hoger dan wat de inspecteur-generaal een veilig niveau achtte. Hij noemde er weliswaar nog geen jaartal bij, maar we weten uit hoe de geschiedenis verderging, dat het jaartal op enig moment wel kwam. Voor ons was er dus alles aan gelegen om met het besluit "naar nul" ook heel snel de winningsplicht te regelen, om niet in de situatie te geraken dat NAM terecht zou kunnen zeggen: sorry, u wil misschien wel 17, want dat is nodig voor leveringszekerheid, maar wij geven u 12, want meer mogen we van de inspecteur-generaal niet winnen. Het is ook logisch dat op het moment dat je zo'n winningsplicht in de wet regelt, de risicoaansprakelijkheid voor die specifieke situatie, die zich overigens uiteindelijk niet heeft voorgedaan maar zich wel voor had kunnen doen, dan verschuift naar de Staat. Het is een

logische consequentie van enerzijds ... Het zijn beide consequenties van het advies van SodM van januari -- "u moet vanwege de veiligheid fors naar beneden" -- en een minister die tegelijkertijd rekening moet houden met dat de leveringszekerheid misschien toch iets meer nog kan ...

De heer **Kwint** (SP):

Ja, maar dat het precies op dezelfde dag plaatsvindt, is toeval?

De heer **Gaastra**:

Nee, ik weet niet of het in die zin toeval was, maar op het moment dat wij communiceerden, ook aan de Kamer, "het wordt nul", hebben we tegelijkertijd ook aan de Kamer gecommuniceerd: en daar hoort vervolgens ook dit bij. Ik denk dat het vooral ook was om daar niet lang geheimzinnig over te blijven doen. We hebben het als een integraal pakket naar buiten gebracht: we brengen die winning naar nul en we informeren de Kamer tegelijkertijd dat er zo'n wetsvoorstel aan zit te komen. Ik zie de samenhang met versterken niet zo, maar ik zie het gaan naar nul en het inregelen van een wet die de winningsplicht aan de NAM oplegt voor de situatie die ik net beschreef, wel beide als logische gevolgen van het advies van de inspecteur-generaal van januari.

De heer **Kwint** (SP):

Duidelijk.

De **voorzitter**:

Ik kom nog heel even terug op aanpassing in de cijfers vlak voor de ministerraad. Er was gerekend met een koude winter, waardoor je meer gasverbruik, meer opbrengsten hebt, maar dat had een gemiddeld jaar moeten zijn. Dat scheelt nogal in de opbrengsten en uiteindelijk in de financiële plaat: in plaats van een plus van ik geloof iets boven de 1 miljard, komt er per saldo een min uit van 900 miljoen. Heeft dat nou nog invloed gehad? Want dat is echt wel een andere plaat dan er daarvoor lag.

De heer **Gaastra**:

In mijn herinnering niet. In mijn herinnering was het zo dat ... Nou, misschien moet ik toch ook weer even een beetje uitzoomen. Er was in die periode door de beving van Zeerijp, die toch wel een vergelijkbare impact had als de beving van Huizinge, een heel duidelijk gevoel, niet alleen bij minister Wiebes maar ook bij andere bewindslieden, zeker ook bij de mp, denk ik, van: jongens, we moeten nu echt een hele grote stap gaan zetten in

dit dossier, we moeten dit nu echt oplossen. Wiebes had niet voor niks bij zijn eerste werkbezoeken gezegd: dit is toch een groot falen van de overheid. Want het was niet alleen de beving bij Zeerijp, het was ook een versterkingsoperatie die niet opschoot, het was een schadeafhandeling die stillag, het was een Raad van State die een besluit had vernietigd. Kortom, het dossier zat echt fors in de problemen. Uiteindelijk is dat besluit "naar nul" in de ministerraad ook ... Het was niet zo'n makkelijk besluit, maar het was niet dat daar heel lang over gekibbeld is. Uiteindelijk was er toch wel een grote mate van eenheid, ook in de ministerraad, van: we moeten nu echt grote stappen gaan zetten, want de veiligheid van Groningers vraagt daarom. Het was dus wel een ongebruikelijk voorstel van Wiebes tegen de achtergrond van een coalitieakkoord dat er net lag, ...

De **voorzitter**:

Ik snap zeker dat het ...

De heer **Gaastra**:

...maar uiteindelijk snapte iedereen dat wel. Dus ik denk dat, dat daar nog wat getuned en geschoven werd in de financiële tabel, uiteindelijk daarin niet de wezenlijke doorslag heeft gegeven. Ik weet dat Wiebes het nodig had om ook naar zijn collega's duidelijk te maken: ik sla hier niet een enorm gat in de financiële plaat van deze kabinetsperiode. Maar voor de algehele besluitvorming in de ministerraad was het uiteindelijk niet het zwaarwegendste punt.

De **voorzitter**:

Maar het ging wel, als je het verschil optelt, om ruim 2 miljard dat er bij een ongebruikelijk besluit nog eens extra bij kwam.

De heer **Gaastra**:

Dat klopt, dat is ongeveer de schade geweest.

De **voorzitter**:

In hoeverre bent u zelf betrokken geweest bij de Kamerbrief van 29 maart 2018 waarin het besluit om de gaskraan dicht te draaien werd toegelicht?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat ik alle nota's die daarover naar de minister zijn gegaan en alle versies van die brief wel heb gezien, ja.

De **voorzitter**:

In de Kamerbrief wordt niet vermeld dat met het beëindigen van de gaswinning in Groningen het ook de verwachting is dat er minder huizen en gebouwen versterigd hoeven te worden. Waarom niet?

De heer **Gaastra**:

Daar moet ik het antwoord op schuldig blijven. Ik zei al, de passages die gingen over de versterkingsopgave waren voor rekening van mijn collega's. Ik weet niet meer wat daarin de afweging was.

De **voorzitter**:

Ik lees even iets voor uit een nota van Algemene Zaken: "De minister van EZK stelt in de brief dat de veiligheid vooropstaat en legt daarom expliciet geen enkele link met de versterkingsopgave. Faseren leidt volgens hem onherroepelijk ook tot een afschaling tot 0 -- maar dan met het beeld dat het kabinet ertoe gedwongen wordt, en er niet zelf het initiatief voor neemt uit eigen beweging." Hoe leest u dat?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat er ook bij mijn collega's en ook bij minister Wiebes wel een zorg bestond dat men dacht: we nemen dat besluit om naar nul te gaan om van de versterkingsoperatie af te zijn. Ik persoonlijk zie dat anders. Ik zie een advies van de inspecteur-generaal SodM, die zegt: u moet onverwijld naar 12 en het valt te verwachten dat u eigenlijk uiteindelijk naar 0 moet om het veilig te maken voor de Groningers. Dat is wat we met dit besluit hebben gedaan.

De **voorzitter**:

Maar door zo expliciet geen link te leggen ontstaat later -- daar kom ik zo nog op -- natuurlijk wel bij veel mensen het gevoel: we worden opeens weer overvallen door iets wat eigenlijk in de discussie een belangrijk element was bij het nemen van het nulbesluit. Had daar niet opener over moeten worden gecommuniceerd in die brief?

De heer **Gaastra**:

Ik vind die vraag lastig te beantwoorden. Met de wijsheid van nu denk ik dat het verstandig zou zijn geweest om dat wel te doen en dan ook heel duidelijk te maken wat de link was tussen die twee dingen. Ik denk, en dat is later in het proces ook gebleken, dat iedereen wel begreep, begrepen had, ook de regio, dat je dan ook opnieuw over de versterkingsoperatie moet nadenken.

Dat werd heel manifest -- misschien komen we er nog op -- in 2020, want toen was inmiddels duidelijk geworden door de inzet van Norg dat de winning niet in 2029 zou eindigen, maar in 2022/2023. Toen was ook voor de regio heel duidelijk: maar dan moeten we opnieuw in gesprek over die hele versterkingsopgave, want ja, als we al zo snel stoppen, dan ... En ik denk, maar dat zeg ik met de wijsheid van nu, dat je die redenering ook had kunnen volgen in maart 2018.

De **voorzitter**:

In de brief stond wel de zin: "Het kabinet wil overige onomkeerbare stappen opschorten tot er meer duidelijkheid is over de veiligheid." Als ik het goed begrijp, hebben betrokkenen uit die zin dus ook niet kunnen lezen welke implicaties er later volgden voor de versterkingsoperatie.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Was het voor de provinciale bestuurders duidelijk dat de beëindiging van de gaswinning ook gekoppeld zou worden aan het on hold zetten van een deel van de versterkingsopgave?

De heer **Gaastra**:

Weet ik niet.

De **voorzitter**:

Dat weet u niet. Bij die gesprekken was u niet rechtstreeks betrokken?

De heer **Gaastra**:

Nee.

De heer **Kwint** (SP):

U zegt: met de wijsheid van nu hadden we dat misschien anders moeten communiceren. Wij zien echter de wijsheid die u toen met z'n allen bezat op het ministerie. Er komen tabellen langs. Er komen sommen langs. In mails komen we de zin tegen die collega Van der Lee net noemde: "Het kabinet wil overige onomkeerbare stappen opschorten tot er meer duidelijkheid is over de veiligheid." We zien dat er daarover complimenten worden uitgewisseld en dat men schrijft dat dat wel een slim gevonden formulering is. Snapt u dat, ook met de wijsheid van toen, dit al wel te voorzien was geweest?

De heer **Gaastra**:

Ik zeg nogmaals: ik was niet dicht betrokken bij die discussie over wat nou de consequenties voor de versterking zijn van de stap naar nul. Ik snap uw gevoel daarover. Daarom heb ik net ook al iets gezegd over "de wijsheid van nu". Ik weet niet of we dat "met de wijsheid van toen" hadden kunnen doen. Dus ik weet dat niet.

De heer **Kwint** (SP):

Oké. Eerder in dit verhoor hebben we het met u al uitgebreid gehad over de zorgen van de oliemaatschappijen over de verdeling van de kosten en de opbrengsten. In december 2017 laat het ministerie een onderzoek uitvoeren door KPMG over mogelijkheden voor herziening van de afspraken over de verdeling van de kosten en de baten van de gaswinning. Een van de onderzochte opties is het nationaliseren van NAM. Waarom werd ook dit scenario onderzocht?

De heer **Gaastra**:

Dat had een hele goede reden. We wilden in die fase eigenlijk alle mogelijke scenario's onderzocht hebben. Het was de fase nog voor de start van de onderhandelingen met de oliemaatschappijen. We hadden een verkenning gehad in 2017. We wisten ongeveer hoe de oliemaatschappijen in de wedstrijd zaten. De reden waarom we alle mogelijke varianten hebben onderzocht, was ook dat we varianten wilden onderzoeken waarbij we niet of minder afhankelijk zouden zijn van de medewerking van de oliemaatschappijen. Ik heb zojuist uitgelegd dat we ook in ongemakkelijke situaties zouden kunnen geraken waarbij de oliemaatschappijen wellicht niet meer zouden willen meewerken aan voldoende winning voor leveringszekerheid. Dus we hebben toen aan KPMG eigenlijk gevraagd: breng ons maar het volledige palet in beeld, dus van volledige onteigening van de NAM, via partiële onteigening tot en met het samenwerkingsmodel of het model van gedeelde verantwoordelijkheid, waar we uiteindelijk op uitgekomen zijn. Het was dus ingegeven door de gedachte dat we ook echt voorbereid moeten zijn op een situatie waarin uiteindelijk die onderhandelingen spaak lopen en wij toch iets moeten. Wat kan de overheid dan eenzijdig nog doen?

De heer **Kwint** (SP):

U wilde het hele spectrum aan maatregelen in kaart brengen.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe reëel achtte u dit specifieke scenario?

De heer **Gaastra**:

In het KPMG-rapport zijn ook kwalificaties gegeven van de verschillende scenario's. Het volledig onteigenen achtten wij niet zo reëel. Je praat immers uiteindelijk toch ook over medewerkers. Je hebt de medewerking van bedrijven nodig om die mensen daar te laten werken. Kortom, dit is een scenario dat heel vergaand is. In NAM werken zowel mensen van Shell als mensen van Exxon. Zie die maar te behouden als je zo'n bedrijf volledig onteigent. Verder zitten er nog allerlei andere, juridische complicaties aan. Je praat verder over een hele grote som geld die je op tafel legt, want als je onteigent moet je degene die wordt onteigend ook compenseren voor het verlies aan eigendom. Kortom, wij vonden dat niet zo'n realistisch scenario.

De heer **Kwint** (SP):

"Wij" is dan inclusief minister Wiebes?

De heer **Gaastra**:

Ja, dat denk ik wel. Hij heeft ook deze analyse gezien. Hij heeft ook het rapport van KPMG gezien. Ik kan me niet herinneren dat hij daar heel afwijkend in zat.

De heer **Kwint** (SP):

Wat vond u uiteindelijk van het KPMG-advies als geheel en de diverse opties zoals zij in kaart werden gebracht?

De heer **Gaastra**:

Ik vond dat KPMG ons daar wel een gedegen advies had geleverd en ook echt serieus had gekeken naar alle opties die we hadden. Ja, dit was dus wel een heel bruikbaar advies, ook voor de onderhandelingen die we daarna gingen voeren.

De heer **Kwint** (SP):

KPMG benadrukt heel erg het belang van het zekerstellen van de garanties voor de overheid, juist om ervoor te zorgen dat Shell en Exxon garant zouden blijven staan voor toekomstige kosten die NAM zal moeten maken

voor schade en versterken. Dit is zeker belangrijk wanneer NAM vanwege de teruglopende gaswinning dat zelf niet meer kan betalen. Was het dit rapport dat de basis vormde voor de onderhandelingen die uiteindelijk resulteerden in het Akkoord op Hoofdlijnen?

De heer **Gaastra**:

Ja, dit was wel een hele belangrijke bouwsteen, want in dit rapport werden alle varianten en alle modaliteiten doorgerekend. We hebben ons in de onderhandelingen overigens niet alleen door KPMG laten ondersteunen. We hebben ook juridische bijstand georganiseerd, niet alleen van de landsadvocaat, maar in dat stadium ook van Loyens & Loeff. En ook zij hebben natuurlijk hun analyses gemaakt voor die onderhandelingen. KPMG was echter wel een belangrijk vertrekpunt.

De heer **Kwint** (SP):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

We zijn bijna anderhalf uur bezig. Ik stel voor dat we even gaan schorsen.

De heer **Gaastra**:

Heel goed.

De **voorzitter**:

Ik verzoek de griffier om u en de heer Daemen even naar buiten te geleiden.

De vergadering wordt van 14.55 uur tot 15.10 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. We hebben enkele vragen over de intrekking van de zogenaamde 403-verklaring door Shell. Het intrekken van die verklaring betekende onder andere dat Shell mogelijk niet meer aansprakelijk zou zijn voor schikkingen die NAM treft om de aardbevingsschade te vergoeden. Wanneer werd u op de hoogte gesteld van deze intrekking?

De heer **Gaastra**:

Dat was in een vergadering van -- zo meen ik mij te herinneren -- het College Beheer Maatschap. Dat zal ergens in februari of maart van 2018 zijn geweest. Ik denk in februari.

De **voorzitter**:

Hoe werd deze aankondiging van Shell bij het ministerie ontvangen? Wat was uw eerste reactie, misschien in die Maatschapvergadering?

De heer **Gaastra**:

Mijn eerste reactie was buitengewoon bezorgd. Dit werd als een relatief terloopse mededeling gedaan. De strekking van die mededeling van Marjan van Loon was: dat vloeit logisch voort uit richtlijnen die we rond de jaarverslaglegging hebben; dan hoeft zo'n 403-verklaring niet meer. Dus dat werd daar als een relatief terloopse mededeling gedaan. Bij ons op het ministerie gingen er wel wat alarmbellen af. We hebben vervolgens ook juridisch advies ingewonnen over de consequenties van het intrekken van deze verklaring. Het sterkte ons uiteindelijk ook in de opvatting dat we die garanties in het Akkoord op Hoofdpijnen moesten afdwingen. Er waren overigens nogal wat uiteenlopende meningen, ook juridisch, over wat dit nou wel of niet betekende voor het mogelijke verhaal van schade op Shell. Tegelijkertijd hadden wij zoiets van: als die meningen uiteenlopen, is er des te meer reden om ons te verzekeren van garanties in het Akkoord op Hoofdpijnen.

De **voorzitter**:

Dus u krijgt het te horen en de verklaring die erbij wordt gegeven, is een verwijzing naar richtlijnen, ik geloof ook Europese richtlijnen, over verslaglegging. Maar u denkt: dit kan weleens grotere consequenties hebben. U gaat naar het ministerie ...

De heer **Gaastra**:

We zoeken het uit.

De **voorzitter**:

... en bedenkt: we zoeken juridisch advies. Dat is ook gebeurd, bij de landsadvocaat. De landsadvocaat bevestigt eigenlijk de zorgen die u heeft.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Dat zit 'm dan toch in de noodzaak om in de onderhandelingen te zorgen voor het afdekken van garanties.

De heer **Gaastra**:

Ja. En dat wisten we overigens eerder al, van de landsadvocaat en overigens ook van KPMG, dus ook al van onze eerdere adviezen. Dat ging vooraf aan de 403-verklaringdiscussie. Toen hadden we al voor onszelf als inzet dat er stevige garanties moesten komen in dat Akkoord op Hoofdlijnen.

De **voorzitter**:

Het is een beetje toeval misschien, maar op diezelfde dag ontvangt ook de Tweede Kamer een brief van Marjan van Loon. Die is dan president-directeur van Shell. Daarin schrijft zij dat Shell Nederland als aandeelhouder van NAM bereid is garanties te geven. Van Loon herhaalt dit tijdens een hoorzitting in de Tweede Kamer op 1 februari. Was u daar tevreden mee?

De heer **Gaastra**:

Ik was in ieder geval blij met de verklaringen die Van Loon gaf, ook in de Kamer. Maar, zoals ik al zei, alleen aan woorden in de Tweede Kamer heb je niet iets. Het moet uiteindelijk ook zwart op wit in een akkoord komen. Dus we waren blij met de beweging die Shell daar maakte. Shell heeft in mijn herinnering toen ook duidelijk toegelicht dat de intrekking van de 403-verklaring niet als bedoeling had van Shell om zich te onttrekken aan haar verantwoordelijkheden voor de solvabiliteit van NAM. Maar goed, het was voor ons wel duidelijk, zoals ik net al zei en nu herhaal, dat het niet alleen bij die woorden bleef, maar dat we dat ook op schrift zouden stellen.

De **voorzitter**:

Hoe pakte dat nou uit, de aankondiging van het intrekken, de ophef die er later ontstaat, de hoorzitting in de Kamer, de toezeggingen? Welke rol had dat nou in de onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

Als een onderhandelaar, in dit geval Shell, zich publiekelijk moet verklaren over "wat voor bedoeling hebt u hier nu mee?" en daar dan tekst en uitleg over moet geven, helpt dat natuurlijk in de onderhandelingen ook wel weer, omdat je dan op die publiek gegeven verklaring kan voortbouwen. Het is natuurlijk niet het doorslaggevende element, maar het is wel iets wat daarin helpt.

De **voorzitter**:

Dus het leverde u eigenlijk een extra hefboom aan de onderhandelingstafel op.

De heer **Gaastra**:

Ja, ja, want "beste Marjan, je hebt toch zelf ook verklaard dat je ..."

De **voorzitter**:

En is dat dan eigenlijk contraproductief geweest voor Shell?

De heer **Gaastra**:

Dat vind ik heel moeilijk te zeggen. Laat ik maar zeggen: als onderhandelaar verbaasde het mij wel dat zij op dat moment met deze verklaring zijn gekomen. Ik weet niet -- dan wordt het echt speculeren -- wat voor interne beweegredenen hierachter heeft gezeten.

De heer **Kwint** (SP):

In 2018 bent u met Shell en ExxonMobil aan het onderhandelen om tot een Akkoord op Hoofdpijnen te komen. Stonden die onderhandelingen onder tijdsdruk?

De heer **Gaastra**:

Ja, die stonden onder tijdsdruk. Ik noemde al de tijdsdruk die er lag om gereed te zijn voor het volgende winningsjaar en de vernietiging door de Raad van State. Dus er stond ook tijdsdruk op het sluiten van een Akkoord op Hoofdpijnen met de oliemaatschappijen.

De heer **Kwint** (SP):

Dus het moest af zijn voor november.

De heer **Gaastra**:

Ja, en liefst nog eerder, want in november heb je het besluit al in consultatie gelegd. Dus we waren er erg op gebrand om de onderhandelingen af te ronden voor de zomer, het liefst nog iets eerder. De planning was eigenlijk in het voorjaar. Uiteindelijk is het net voor de zomer, in juni, geworden. Dat had ook weer te maken met het feit dat we ook met de regio in gesprek waren over: hoe moet het in de regio verder? Er was natuurlijk ook een samenhang tussen de onderhandeling met de oliemaatschappijen en tegelijkertijd de dialoog, de gesprekken met de regio. De ambitie van de minister was om dat allemaal uiterlijk in juni bij elkaar te kunnen brengen.

De heer **Kwint** (SP):

Zet dat de resultaten ook onder druk? Ik kan me voorstellen dat het lastiger onderhandelt wanneer je meer haast hebt dan je opponent.

De heer **Gaastra**:

Ja, in z'n algemeenheid geldt dat een partij die haast heeft ook betaalt. Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft u het uiteindelijke akkoord ook zo ervaren?

De heer **Gaastra**:

Nee, ik denk dat het ons in dit geval wel gelukt is om binnen het mandaat te blijven. We zijn uiteindelijk met een inzet van de ministerraad op pad gestuurd. We zijn erin geslaagd om binnen dat mandaat te blijven. Dus als ik daarnaar kijk, dan denk ik dat we ondanks de tijdsdruk die op die onderhandelingen lag, toch tot een bevredigend resultaat zijn gekomen.

De heer **Kwint** (SP):

Shell en Exxon geven garanties af voor de schade en versterking tot het moment dat het Groningenveld sluit of tot uiterlijk 2035. Wat houden dat soort garanties in?

De heer **Gaastra**:

Precies zoals u het eigenlijk zelf ook al aangeeft. Er zijn garanties gegeven, ongelimiteerde garanties, door Shell en Exxon voor schade en versterken, of liever gezegd: voor alle financiële risico's die de NAM loopt. Maar schade en versterken zijn uiteraard de grootste financiële risico's. De afspraak in het Akkoord op Hoofdpijnen is dat die garanties, die onbeperkte garanties, gelden tot het einde van de winning, dan wel tot 2035. Dat laatste is niet meer zo aan de orde, want de winning zal eerder afgerond zijn -- zo is nu de verwachting -- dan 2035. Dan is er nog een tweede element in diezelfde afspraak over de garanties. Dit zijn de ongelimiteerde garanties. Op het moment dat dat aan de orde is, de eindiging van de winning, dienen Shell en Exxon voor die datum passende andere zekerheden te stellen. Dat is een proces dat nu aan het lopen is, omdat het einde van de winning ook daadwerkelijk in zicht komt.

De heer **Kwint** (SP):

Dit is de eerste keer dat er met Shell en Exxon wordt onderhandeld na het bekendmaken van het nulbesluit, of na het bekendmaken van de intentie om naar nul te gaan. Betekent dat ook dat er in het akkoord afspraken gemaakt moesten worden over de eventuele claims die er dan op niet gewonnen gas liggen?

De heer **Gaastra**:

Ja, en dat was eigenlijk ook voor ons al in het formuleren van het mandaat, dus eind 2017, heel nadrukkelijk duidelijk geworden, ook op basis van de adviezen die we hebben ingewonnen van de landsadvocaat en van Loyens & Loeff, die ons ook ondersteunden. De oliemaatschappijen hadden in de verkenning in 2017 aangegeven: als we tot een andere verdeling van de baten komen, dan zullen wij geen claim indienen voor niet-winbaar gas. Maar wij hebben daarvan gezegd in het mandaat dat we dat eigenlijk niet genoeg vonden. Dat hebben we ook gezegd omdat onze juridisch adviseurs dat nadrukkelijk stelden. Die zeiden: zorg nou dat je in dat akkoord expliciet opneemt dat de oliemaatschappijen afzien van een claim van niet-winbaar gas, want stel dat er een situatie ontstaat waarin je de winning naar beneden brengt zonder dat al onomstotelijk de noodzaak geldt dat de winning naar beneden moet vanwege de veiligheid, dan kunnen de olies met een claim naar de rechter. Niet alleen onze advocaten hebben dat gezegd. Uiteindelijk is dat in latere instantie ook door de juridisch advocaat van de Tweede Kamer gezegd. Die kwam weliswaar op wat andere bedragen dan wij, maar de redenering was hetzelfde: er is een titel voor oliemaatschappijen om een claim te leggen op niet-winbaar gas, als je dat niet meer mag winnen terwijl het nog steeds veilig is om te winnen. Dus wij vonden in die onderhandeling dat er zwart-op-wit moest worden verklaard door de oliemaatschappijen: wij dienen geen claim in.

De heer **Kwint** (SP):

We hadden het er net al even over: er zit een vervaldatum op de garanties, namelijk 2035 of het moment dat het Groningenveld sluit. Dat laatste zal ...

De heer **Gaastra**:

Eerder zijn.

De heer **Kwint** (SP):

... het gangbare moment zijn. Na sluiting van het veld kunnen er nog enige tijd na-ijleffecten optreden: seismische activiteit, bevingen. Schade en versterken hoeven dan niet afgerond te zijn. In hoeverre is daar rekening mee gehouden toen deze afspraak gemaakt werd?

De heer **Gaastra**:

Daar is rekening mee gehouden. Het Burgerlijk Wetboek zegt dat de mijnbouwpartij, in dit geval de NAM, nog een aantal jaar eraan gehouden is om na-ijlschade te vergoeden. Maar hier hoort ook bij dat we in het Akkoord

op Hoofdlijnen hebben vastgelegd dat voor het vervallen van die datum, dus voor het vervallen van dat moment, de oliemaatschappijen andere passende zekerheden moeten stellen. We hebben -- en dat was de discussie in de onderhandelingen -- ongelimiteerde garanties gekregen. Dat vonden de oliemaatschappijen buitengewoon ingewikkeld. Zij zeiden tegen ons: wij doen dat nooit; nergens op de wereld doen we dit, geven we ongelimiteerde garanties. Nou, wij hebben om de reden die ik net noemde die ongelimiteerde garanties wel geëist. Uiteindelijk zijn die ook verstrekt. Maar ze hebben ook gezegd: als de winning eindigt, moet toch eigenlijk ook wel duidelijker te maken zijn welke zekerheden dan nog noodzakelijk zijn voor de schade die daarna nog zou kunnen optreden. Vandaar dat wij ermee ingestemd hebben dat die verplichting van ongelimiteerde garanties vervalt op dat moment, maar daarvoor in ruil moeten dan wel -- zoals dat ook in het akkoord is genoemd -- passende andere zekerheden worden gesteld. Het is dan dus aan partijen samen, in dit geval aan de oliemaatschappijen en de Staat samen, om te bepalen wat dan die passende zekerheden zijn.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft het vervallen van die garanties, of in ieder geval het inperken van de garanties, geholpen om de oliemaatschappijen mee te laten werken in het snelle beëindigen van de gaswinning?

De heer **Gaastra**:

Uiteindelijk is dat een vraag die u denk ik aan de oliemaatschappijen zelf moet stellen. Mijn beeld als onderhandelaar hier is dat de oliemaatschappijen ook al in de verkenning in 2017 begonnen in te zien dat Groningen geen verdienmodel meer was, ook niet voor de oliemaatschappijen. Dus ik weet niet precies of dit element geholpen heeft, maar in die onderhandelingen, ook na het besluit om naar nul te gaan, was het ook voor de oliemaatschappen duidelijk: we realiseren ons ook wel dat het eigenlijk beter is, sowieso voor de veiligheid van Groningers, maar ook voor de portemonnee, noem ik het maar even, van de NAM en haar aandeelhouders om hier niet nog langer mee door te gaan.

De heer **Kwint** (SP):

Ik bedoelde het andersom. Op het moment dat het nulbesluit genomen is, duurt het nog een paar jaar voor je op nul zit. In die tijd is er maar een beperkte opbrengst, want de gaswinning loopt terug. We weten allemaal dat de uitgaven nog steeds stevig zijn en ook de omvang van de versterking. Als

die garanties dan zomaar blijven staan, kunnen Shell en Esso een belang hebben om juist sneller naar nul te gaan.

De heer **Gaastra**:

Ja. Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Dat is niet zo expliciet besproken tijdens de onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

Nee. Wel later. Niet in de onderhandelingen over het Akkoord op Hoofdpijnen, maar wel in de fase daarna. Dan praat ik over de gevolgen van de beving van Westerwijtwerd. Toen werd het spel wel een ander.

De heer **Kwint** (SP):

Daar komen we zo nog even apart op terug. Gelden die garanties ook voor andere kosten, zoals de opruimkosten bij sluiting van het veld?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

U had het al over de "passende zekerheden". Wat is de reden dat dat in dit akkoord nog niet verder is uitgewerkt dan dat?

De heer **Gaastra**:

Ik zei daarstraks al dat de grootste onzekerheid die we ook in de onderhandelingen met de oliemaatschappijen hadden, was dat we niet precies wisten -- zij niet, maar ook wij niet -- hoe hoog de kosten van schade en versterken zouden oplopen. We hadden daar aannames bij. Ik heb daarstraks de bandbreedte van 4 tot 9 miljard genoemd. Iedere schatting in de afgelopen jaren zat altijd ergens daartussen, maar we wisten het gewoon niet zeker. Dus we hebben toen in die onderhandelingen -- bij "we" praat ik ook over mijn collega Wouter Raab van Financiën -- heel nadrukkelijk ingezet op: wij moeten voor the worst case van dat scenario, dus de bovenkant van dat scenario, garanties krijgen van de oliemaatschappijen. Wij noemden dat het "black swan scenario". Stel dat de hemel naar beneden komt, dan moeten we er zeker van zijn dat daar dan grote garanties tegenover staan van de oliemaatschappijen. Dus op dat scenario hebben we gevaren.

Ik zei daarnet al dat dat voor de oliemaatschappijen een heel zwaar gelag was. Zij zeiden: jongens, dat doen we eigenlijk nergens en nooit, we moeten in onze boeken gaan verantwoorden dat deze garantie er is, dat gaat een kettingreactie veroorzaken op andere plekken, dat beïnvloedt onze beurswaarde. Kortom, dit was voor hen een heel hard gelag, ongelimiteerde garanties. Uiteindelijk zijn ze daar toch mee akkoord gegaan, maar wel met de boodschap ... Hun vraag was wel: kunnen we een moment in de tijd prikken waarop we toch kunnen zeggen dat deze niet oneindig zijn, dan wel kunnen we afspreken dat ze op enig moment worden vervangen door iets wat ook in de boeken van Shell en Exxon preciezer te verantwoorden is dan de enorme bandbreedte die we op dit moment met elkaar zien?

De heer **Kwint** (SP):

Dat moment in de tijd nadert. Aan wie is uiteindelijk de beoordeling of de zekerheden waar de olies in de toekomst mee komen, passend zijn?

De heer **Gaastra**:

Dat is aan de partijen bij de overeenkomst. Dat is dus niet alleen aan de oliemaatschappijen, maar dat is aan de partijen bij het Akkoord op Hoofdpijnen gezamenlijk. En als de partijen het daar niet over eens worden, dan zullen zij ook moeten kijken hoe zij uit die situatie komen. Dan zijn ook de arbitragebepalingen van het Akkoord op Hoofdpijnen weer relevant.

De **voorzitter**:

Ik wil nog even door op dit aspect, dus zeg maar oneindige garanties in een afgebakend tijdvak; zo vat ik het maar even samen. Op welke manier was het ministerie van Financiën betrokken bij de onderhandelingen, met name ook over die garanties?

De heer **Gaastra**:

Dit ging natuurlijk over een groot financieel belang, dus het ministerie van Financiën was actief betrokken. Er zat een medewerker van Wouter Raab, mijn collega bij Financiën, in het onderhandelaarsteam en Wouter en ik hadden met enige regelmaat contact als het om de grote issues ging. Dit was voor de collega's bij Financiën in de besprekingen verreweg het grootste issue. Ik vond het ook heel begrijpelijk dat dat voor hen het grootste issue was, dus dit was voor ons echt ook iets om heel serieus rekening mee te houden. Dus Financiën was actief betrokken. We hebben wel in de fase die daarop gevolgd is -- we hebben over het Akkoord op Hoofdpijnen onderhandeld, later over het interim-akkoord en daarna nog over het

addendum -- die organisatie wat anders gemaakt. Toen zijn Wouter en ik het echt samen gaan doen.

De **voorzitter**:

Dat hebben we begrepen van de heer Raab, die hier voor u getuigde. Nog even terug. U heeft nauw contact. Wat was nou het discussiepunt tussen Financiën en EZ op het punt van de garanties?

De heer **Gaastra**:

De voorkeur van Financiën lag bij toch echt een garantie van de moedermaatschappijen zelf, dus de entiteiten, de holdings Shell en Exxon. Dat is wat zij echt wilden. Dat was aanvankelijk ook de inzet van EZK. Dat was voor beide oliemaatschappijen buitengewoon ingewikkeld.

De **voorzitter**:

Waarom?

De heer **Gaastra**:

Zei zeiden: wij kunnen ook op een andere manier grote zekerheden voor jullie stellen. Op het moment dat dit op de holding gaat rusten, dan gaan al de dingen spelen die ik net noemde, want dan is het in de scope binnen de holding niet afgebakend. Er zijn allerlei varianten over tafel gegaan: een op het bedrag gemaximeerde garantie van 10 miljard per oliemaatschappij of een andere verdeling tussen die maatschappijen. Uiteindelijk is er uit de bus gekomen, uiteindelijk ook met instemming van Financiën, een garantie die rust op Shell Nederland en een garantie die op een speciale waarborgentiteit binnen Exxon bestaat. Om Financiën en onszelf daarin voldoende zekerheid te bieden, hebben we een onderzoek laten doen naar de garantierobuustheid van deze beide entiteiten. Dus we hebben samen met Financiën dat onderzoek gedaan.

De **voorzitter**:

Zelf of een externe partij?

De heer **Gaastra**:

Dat is door een externe partij gedaan, als ik het me goed herinner. Dat was uiteindelijk ook wat voldoende zekerheid gaf voor ambtelijk Financiën en ook voor de minister van Financiën.

De **voorzitter**:

Dat gaf die externe partij aan: deze entiteiten zijn financieel sterk genoeg om garant te kunnen staan voor ...

De heer **Gaastra**:

Voor het risico dat we hier hebben.

De **voorzitter**:

Ja. Ja.

De heer **Gaastra**:

En even voor de goede orde: dat risico werd op dat moment door KPMG ingeschat op ordegrootte 2 miljard.

De **voorzitter**:

Dat klinkt als relatief weinig ten opzichte van de getallen ...

De heer **Gaastra**:

Ja, dat vonden wij ook. Ik noem dat getal toch maar even, omdat KPMG in al zijn beschrijvingen uitging van een totale schadelast van schade en versterken van om en nabij de 6 miljard. Een derde daarvan was voor de oliemaatschappijen, dus 2 miljard. Financiën en wij, vanuit een behoedzaamheidsredenering, zeiden: misschien is KPMG wel een onderschatting, wij denken dat het veel meer kan zijn en we gaan er ruim boven zitten. Zo hebben we ook onderhandeld met de oliemaatschappijen.

De **voorzitter**:

Nog één vraag daarover. Garantstellingen zijn dus nu belegd in het Akkoord op Hoofdpijnen voor eigenlijk de totale som van te verwachten kosten, terwijl de NAM nog bestaat. De NAM heeft nog inkomsten. Die kan dus een deel sowieso betalen, maar mocht dat niet meer het volledige bedrag zijn, dan is er een garantstelling die nog de totale som dekt?

De heer **Gaastra**:

Dit is precies het punt. In het Akkoord op Hoofdpijnen hebben we ook andere afspraken gemaakt. Een heel belangrijke afspraak was dat er geen dividend uitgekeerd zou worden aan de aandeelhouders gedurende een aantal jaren. Een tweede afspraak was dat zij los van het dividend ook de solvabiliteitsratio van de NAM op 25% zouden houden en dat ze hun leenfaciliteit voor de NAM overeind zouden houden. Dat waren dus allemaal

maatregelen die er sowieso op gericht waren om NAM in staat te stellen om aan de verplichtingen van de aandeelhouders te voldoen. Daarbovenop is dus die garantie gekomen voor het eventuele scenario dat het zo veel zou worden dat zelfs de NAM met die afspraken over dividend, over solvabiliteit en over een leenfaciliteit niet meer in staat zou zijn om haar verplichtingen te voldoen.

De **voorzitter**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

U had het net zelf al over de beving bij Westerwijtwerd, op 22 mei 2019. Dan volgt een nieuw advies van het Staatstoezicht op de Mijnen om de gaswinning verder terug te brengen, naar onder de 12 miljard kubieke meter en de minister wil dat advies volgen. Dat betekent een snellere afbouw van de winning dan is overeengekomen in het Akkoord op Hoofdlijnen. Hoe reageerden Shell en Exxon op dat besluit?

De heer **Gastra**:

Ik word geloof ik een beetje een grijze plaat, want ook hier reageerden ze natuurlijk in wisselende mate niet heel verheugd op, maar tegelijkertijd, net als bij het advies van Kockelkoren in januari 2018, ook wel vanuit het besef: als het vanwege de veiligheid niet meer kan, kunnen wij moeilijk vragen om toch te mogen blijven winnen. Er was dus wel echt ook een heel duidelijk besef bij de oliemaatschappijen dat het woord van de toezichthouder wet was en dat als het voor de veiligheid van de Groningers nodig was om toch sneller minder te doen, we dat dan ook moesten doen.

De olies zijn toen zelf ... Dat tekent denk ik ook wel de mindset van de olies op dat moment. Wij zijn zelf natuurlijk aan de slag gegaan met de vraag: wat voor maatregelen kunnen we nu nog treffen? Even voor het beeld: de beving was in mei en het besluit voor de winning 2019/2020 moest er liggen op 1 oktober. Dat is weer dat ijzeren schema van een winningsbesluit. Dus we hadden maar heel weinig tijd om maatregelen met elkaar af te spreken, laat staan te implementeren, om onder die twaalf te komen in het komende gasjaar. Dus we hadden zelf een aantal maatregelen bedacht, maar ook de oliemaatschappijen zelf kwamen met voorstellen. De allerbelangrijkste en allergrootste maatregel met het grootste effect was de andere inzet van de berging in Norg. Dus daar zijn we toen ook vanaf eind mei, begin juni mee

aan de slag gegaan, in op zich een redelijk zakelijke, goede samenwerking met de oliemaatschappijen.

De heer **Kwint** (SP):

Wel willen de oliemaatschappijen in ruil daarvoor een compensatie voor de gederfde inkomsten.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

In het Akkoord op Hoofdlijnen hadden ze afstand gedaan van het gas dat niet gewonnen zou worden, maar nu het afbouwpad wordt aangepast, willen ze daarvoor gecompenseerd worden. In hoeverre had u op dat moment voorzien dat de oliemaatschappijen tijdens de nieuwe onderhandelingen zo'n vergoeding zouden willen? Vond u dat een logische eis?

De heer **Gaastra**:

Ik had er rekening mee gehouden dat ze daarmee zouden komen. Dat was dus voor mij geen verrassing. Er waren ook al eerder signalen gekomen dat men het ongemakkelijk vond dat we harder gingen dan het basispad. Ik zei daar eerder al iets over. Voor ons was dat basispad een indicatief pad. Niet iets wat we contractueel waren overeengekomen, maar een indicatief pad als onderdeel van een hele set van afspraken. Als het mogelijk zou zijn om sneller naar beneden te gaan, zouden we die kans niet laten liggen.

De heer **Kwint** (SP):

Maar de olies rekenden echt met dat basispad?

De heer **Gaastra**:

De olies rekenden met dat basispad. Ze zagen dat wel als een soort van afspraak en zeiden: wat ons betreft mag je best harder naar beneden, maar dan willen wij voor iedere miljard kuub gas die het harder gaat een compensatie. We waren in het eerste jaar na het Akkoord op Hoofdlijnen al wat harder gegaan, want we hadden al wat extra maatregelen gevonden in dat eerste gasjaar, 2018/2019. Dat was nog niet heel groot: 1,5 bcm. Toen al konden wij merken in de gesprekken, het regulier overleg, met die oliemaatschappijen dat dat wel een beetje begon te wringen. Dus dat kwam natuurlijk heel nadrukkelijk terug toen het besluit werd genomen: we moeten nu zo snel mogelijk, namelijk in het komende gasjaar, naar twaalf

toe. Toen konden we uitrekenen hoeveel kubieke meter gas minder dat zou zijn in de looptijd van het akkoord. Dat was om en nabij de 33, 34 miljard. Toen kwam de discussie op tafel van de kant van de oliemaatschappijen: wij zijn bereid om mee te werken aan een snelle daling, ook aan een daling in het komende gasjaar door een andere inzet van Norg, maar wij willen wel gecompenseerd worden voor de bcm'en die we nu missen ten opzichte van het basispad.

De heer **Kwint** (SP):

Waarom is er uiteindelijk een akkoord - het interim-akkoord, het woord zegt het al een beetje -- met afspraken die maar voor één jaar geldig zijn in plaats van een meerjarig akkoord?

De heer **Gaastra**:

Het was niet onze wens bij EZK om op één jaar uit te komen, zeg ik heel eerlijk. Wij zagen wel -- we hadden een analyse gemaakt -- dat als je het maar voor één jaar zou afspreken, de kans heel groot was dat je in het gasjaar daarna weer boven die twaalf uit zou komen. SodM had nadrukkelijk verordonneerd: u moet nu structureel onder die twaalf komen te zitten en het moet zo snel mogelijk naar nul. Dus voor ons als EZK was het erg belangrijk om met de oliemaatschappijen eigenlijk meerjarig de afspraak te maken dat we Norg anders zouden inzetten, voor de opslag van pseudo-Groningengas. Daarover hebben we onderhandeld. Het pijnpunt in die onderhandelingen was: hoeveel vergoeding was de Staat bereid te betalen aan de oliemaatschappijen voor die inzet van Norg? Daar zijn we in eerste instantie niet uitgekomen. We zijn er wel uitgekomen om dat voor één jaar te doen, met de afspraak dat we door zouden onderhandelen -- dat is uiteindelijk ook gebeurd -- om alsnog die meerjarige inzet van Norg te verzekeren. Dus we hebben toen Westerwijdwerd speelde, in dat najaar, dat interim-akkoord gesloten, zodanig dat daarmee Norg kon worden ingezet voor dat komende gasjaar. We zijn vervolgens direct na dat interim-akkoord door gaan onderhandelen met de oliemaatschappijen om ook de meerjarige inzet van Norg veilig te stellen.

De heer **Kwint** (SP):

Dus eigenlijk was het een doorlopende onderhandeling, waarbij halverwege gezegd is: we moeten het nu even eens worden over Norg, want we hebben het nodig voor volgend jaar?

De heer **Gaastra**:

We moeten het even eens worden over één jaartje Norg. Dat hebben we gedaan. Vervolgens was het inderdaad een doorlopende onderhandeling, die in mijn herinnering zelfs tot eind 2020 heeft geduurd.

De heer **Kwint** (SP):

Kostte het veel moeite om de olies ervan te overtuigen: zet de verschillen over die gedeelde inkomsten nog even opzij, daar praten we over door? Ik kan me voorstellen, wederom, dat als je opponent tijdsdruk heeft, je geneigd bent om dat soort dingen ook een afspraak in te fietsen.

De heer **Gaastra**:

Ja. Het kostte toch veel moeite om hen daarvan te overtuigen. Maar goed, dat is uiteindelijk wel gelukt. Uiteindelijk is er ook over de meerjarige inzet van Norg een afspraak gemaakt.

De **voorzitter**:

Daar komen we straks nog even op terug. Er is nog een fase die daaraan voorafgaat en dat is na het afsluiten van het eerste jaar. Dan gaat u dooronderhandelen, zowel over de meerjarige inzet van Norg als over wel of niet een vergoeding voor de gedeelde inkomsten, wat ook wel "herstel van de balans" wordt genoemd. U maakt wederom namens EZ deel uit van de onderhandelaars, samen nu met uw collega de heer Raab. Wat was de inzet nu bij deze onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

Even kijken. U bedoelt dat we het interim-akkoord hebben gehad?

De **voorzitter**:

Ja, ja. We gaan nu naar het addendum.

De heer **Gaastra**:

We gaan verder. Er waren twee inzetten. De eerste was: wij moeten meerjarig Norg regelen. Dus we kunnen niet volstaan met Norg. Op dat moment was daarnaast de inzet: we moeten een afspraak zien te maken over dat balansherstel. Wij konden op dat moment niet meer als Staat houdbaar de positie betrekken dat er nog steeds sprake was van balans in de afspraken. Immers, er was 33 bcm uit het basispad verdwenen en dat is nogal substantieel. Als je kijkt naar dat basispad uit dat Akkoord op Hoofdpijnen en je haalt daar 33 vanaf, dan snaptten wij ook wel -- daar

konden wij ook niet omheen en dat was ook de juridische analyse -- dat als oliemaatschappijen de arbitrage zouden ingaan met een min van 33 bcm, ze daar een punt hebben. Dat was voor ons ook een reden om die onderhandeling voort te zetten. Onze inzet daarbij was wat ik net al noemde: Norg meerjarig regelen, maar tegelijkertijd ook een afspraak maken over het herstel van die balans. Dus dat waren twee onderwerpen waarover we spraken.

De **voorzitter**:

Was het helder welk mandaat u had meegekregen vanuit de ministerraad?

De heer **Gaastra**:

Daarbij moet ik ook weer een onderscheid maken. We hadden voor het interim-akkoord een mandaat van de ministerraad gekregen: 300 miljoen. Uiteindelijk is daar voor bruto 360 miljoen en netto 90 miljoen een afspraak over één jaar inzet gemaakt. Voor de onderhandelingen over herstel van balans en de meerjarige inzet van Norg hadden we een mandaat van 400 miljoen. Dat was een heel strak mandaat van de ministerraad.

De **voorzitter**:

Zeker gelet op het mandaat voor de eerste fase.

De heer **Gaastra**:

Ja. Het was ook niet een mandaat waar wij -- laat ik het zo zeggen -- hoge verwachtingen van hadden, Wouter en ik, dat we het daarmee zouden kunnen redden, maar dat was het mandaat dat door de ministerraad is gegeven.

De **voorzitter**:

U wist dus eigenlijk wel: dat mandaat zal nooit toereikend zijn, maar het dwingt ons om heel strak in die onderhandelingen te zitten?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

Het lukt ook niet om tot een akkoord te komen?

De heer **Gaastra**:

Nee.

De **voorzitter**:

Had dat nou te maken met het beperkte mandaat dat u had, of ook nog met de olies die niet heel erg bereid waren om te bewegen?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat het met beide te maken heeft. Ik denk dat we allemaal voorzagen dat er gewoon een te groot gat zat tussen een mandaat van 400 miljoen en daartegenover een bekende wens van de oliemaatschappijen om enige compensatie te krijgen voor 33 miljard kubieke meter gas, dus 33 bcm. Ik denk dat er wel bereidheid bestond bij de oliemaatschappijen om toch tot een afspraak te komen, dus dat het wel hun eerste voorkeur had, ook in die onderhandelingen, om toch tot een gezamenlijkheid te komen.

De **voorzitter**:

Hebben ze daar ook voorstellen op gedaan?

De heer **Gaastra**:

Ja. Toen wij onze onderhandelingsinzet voor die bespreking op tafel hebben gelegd, hebben zij ook hun onderhandelingsinzet op tafel gelegd. Die lagen, zoals ik net al toelichtte, heel ver uit elkaar.

De **voorzitter**:

De heer Raab sprak erover dat ze een menu op tafel legden, maar dat dat nogal maximalistisch was.

De heer **Gaastra**:

Het menu bleek geen menu te zijn. Want bij een menu kies je normaal een paar gerechten, maar het werd ons duidelijk dat we eigenlijk alle gerechten van deze kaart tot ons moesten nemen. Ik grap er nu een beetje over, maar het is wel serieus. Hun inzet ging heel ver. Die ging niet alleen over de gemiste bcm'en. In die inzet werd ook gezegd: we willen de garanties weer inleveren.

De **voorzitter**:

Hadden ze die gemiste bcm'en ook al op geld gezet?

De heer **Gaastra**:

Ja, volgens mij wel. In de regel was bij die gemiste bcm'en iedere keer aan de orde: wat is daarvan de waarde gerekend aan de huidige gasprijs? Dus daar viel vrij makkelijk een prijs aan te koppelen.

De voorzitter:

We zien dat er omdat u er niet uitkomt een nieuwe list wordt verzonnen, maar die lijkt een beetje op de eerdere list in de zin dat er wordt voorgesteld om er twee aparte arbitragezaken van te maken: de ene over de meerjarige inzet van Norg en de andere over herstel van de balans. Was het moeilijk om, om de impasse te doorbreken, deze stap overeen te komen?

De heer Gaastra:

Ja, dat heeft wel echt een tijd geduurd. Ik zei net tegen uw collega dat volgens mij het proces uiteindelijk zelfs tot de kerstvakantie van 2020 heeft geduurd. Dat had in mijn herinnering vooral te maken met de interne besprekingen bij Exxon. Ik denk dat wij op enig moment zagen: met deze kloof tussen de inzet van beide partijen zullen we nooit tot een onderhandelingsresultaat komen, dus heel verstandig om te knippen. Ik denk dat Shell redelijk snel ook de mening was toegedaan dat dat een uitweg zou zijn. Het heeft met name, in mijn herinnering, bij Exxon lang geduurd voordat daar ook het mandaat van Houston kwam om deze kant op te gaan. Het was in ieder geval mijn beeld in die onderhandelingen dat Exxon het hardst zat op die balansarbitrage en de compensatie voor de gemiste bcm'en, meer dan Shell daarop zat.

De voorzitter:

Was het de eerste keer dat er een verschil tussen de olies zichtbaar werd of had u dat ook al in de onderhandelingen daarvoor gemerkt?

De heer Gaastra:

Nee. Er zit natuurlijk toch een verschil van appreciatie van positie tussen Shell en Exxon. Overigens is het wel zo dat in de formele onderhandeling die beide oliemaatschappijen gelijkelijk optrekken. Dus buiten de onderhandelingen kregen wij weleens andere signalen, maar in de onderhandelingen stelden zij zich toch altijd wel als één partij op.

De voorzitter:

Heeft u, misschien in interne discussies, ook met de bewindslieden besproken dat het misschien beter zou zijn om toch één onderhandelingsresultaat te bereiken en dat dat misschien zou kunnen als u een groter mandaat zou krijgen in plaats van het via twee arbitrages proberen uit te vechten, waar je toch weer ook een risico loopt dat je uiteindelijk aan de lat meer euro's kwijt bent?

De heer **Gaastra**:

Dat gesprek is gevoerd, zowel met minister Wiebes als door mijn collega Raab met minister Hoekstra. We hebben ook voorstellen op tafel gelegd voor een ruimer mandaat. Voor ons was daarbij een toetssteen wat wij dachten dat er uit een arbitrage rond Norg zou kunnen komen. Daar hebben we ook tentatief berekeningen op gemaakt, op wat in arbitrage de uitkomst zou kunnen zijn. Wij hebben toen ook voorgesteld aan de bewindslieden: je zou ook dat kunnen hanteren als ons maximale mandaat. Wij dachten dat dat ongeveer 1 miljard zou kunnen zijn. Dus we hebben ook voorstellen gemaakt waarin we zeiden: geef ons een ruimer mandaat, 800 miljoen, of een eerste stap van 400 miljoen en eventuele tweede stap naar 800 miljoen. Maar uiteindelijk hebben de bewindslieden en het kabinet gekozen voor een strakker mandaat.

De **voorzitter**:

Los even van inschattingen over de financiële consequenties van de twee routes, in hoeverre speelden daar nou zorgen over de publieke opinie dan wel de reactie in het parlement een rol?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat die wel degelijk ook een rol hebben gespeeld. In al die jaren was natuurlijk voor de publieke opinie en ook voor de Kamer elke euro die naar de oliemaatschappijen ging heel problematisch. Dus ook over de 90 miljoen, de netto 90 miljoen, die betaald werd als vergoeding voor de inzet van één jaar Norg, ontstond veel rumoer. Die 90 miljoen werd niet begrepen, niet in de regio en niet in de Kamer. Daar was veel discussie over. Ik denk dat dat echt een zorg is geweest bij de bewindslieden en bij het kabinet: hoe wordt het ontvangen als wij een onderhandelaarsmandaat geven voor honderden miljoenen?

De **voorzitter**:

Dan komt misschien toch -- ik weet niet wat een goede term is -- een pijnlijke ironie boven -- ik weet niet of dat goed is hoor -- dat het toch wel lastig is dat dat soort overwegingen ertoe zouden kunnen leiden dat de kosten nog hoger worden.

De heer **Gaastra**:

Ja, dat is dan een pijnlijke ironie.

De **voorzitter**:

Heeft u dat aangekaart?

De heer **Gaastra**:

Ik zei net al dat wij toch gewoon aan de bewindslieden hebben voorgehouden: weet dat de rekening ook weleens heel onprettig kan uitvallen als je dit niet in een onderhandeling doet, maar het overlaat aan een onafhankelijke arbiter. Dat hebben we ze wel voorgehouden.

De heer **Kwint** (SP):

De onafhankelijke arbiter heeft in ieder geval wanneer het om Norg gaat ondertussen gesproken. Op 1 april 2022 meldt staatssecretaris Vijlbrief aan de Kamer dat de arbiters erop uitkomen dat Shell en Exxon een vergoeding krijgen van naar verwachting 7,5 miljard euro, afhankelijk van de gasprijzen. Klopt het dat een groot deel van dit bedrag via de Maatschap Groningen wel weer terugvloeit naar de Nederlandse schatkist?

De heer **Gaastra**:

Ja, dat klopt.

De heer **Kwint** (SP):

Het gaat dan om een ordegrootte van ...

De heer **Gaastra**:

Dat zou ik niet kunnen zeggen. Ik ben overigens sinds 1 april niet meer verantwoordelijk voor het dossier, dus dit stukje heb ik niet helemaal paraat.

De heer **Kwint** (SP):

Op de eerste dag dat u weg was, werd deze brief verstuurd.

De heer **Gaastra**:

Ja, zo ongeveer wel. Het klopt inderdaad dat een groot deel van die opbrengst weer terugvloeit.

De heer **Kwint** (SP):

Denkt u dat de Staat toen een lager bedrag had moeten betalen? U had het er net al een beetje over met de heer Van der Lee. Denkt u, op basis van uw inschatting, dat zij een lager bedrag zouden hebben betaald als er uiteindelijk dooronderhandeld was?

De heer **Gaastra**:

Onderhandelingen eindigen over het algemeen in het midden. Dus ik denk inderdaad dat het dan lager zou zijn geweest. Ik denk dat de eerlijkheid ook gebiedt te zeggen ... Stel dat dat een onderhandelingsresultaat zou zijn geweest, dan was dat vastgelegd in een onderhandelingsovereenkomst. Die overeenkomst had dan ook weer een arbitragebepaling bevat. Dat is namelijk gangbaar in de gas- en oliewereld. Ieder contract bevat een arbitragebepaling. Arbitrages zijn ook aan de orde van de dag voor oliemaatschappijen. Dus stel dat we daar een ander bedrag hadden afgesproken en we nu door de Oekraïne-crisis hadden gezeten in de onverwachte explosie van de energieprijzen. Dan weet ik één ding zeker: dan hadden Shell en Exxon een arbitrage gestart en dan hadden ze overigens in die arbitrage ook wel een behoorlijke kans gehad om daar hun recht te halen. Ik ben nu echt aan het speculeren. Het is niet gebeurd. We hebben uiteindelijk een arbitrageroute gekozen. Er lag een heel forse claim, de menulijst van Wouter Raab, op tafel. We kunnen hooguit achteraf speculeren over waar het ongeveer zou zijn uitgekomen, maar niks met zekerheid.

De heer **Kwint** (SP):

Weet u waarom er in de brief die naar Kamer gaat niet wordt vermeld dat een fors deel van de betaalde kosten weer terugkomt via de Maatschap Groningen?

De heer **Gaastra**:

Dat weet ik niet.

De heer **Kwint** (SP):

Was u niet betrokken bij het opstellen van die brief?

De heer **Gaastra**:

Nee. Ik zei net al dat ik vanaf de loop van maart, maar formeel vanaf 1 april niet meer betrokken ben bij het Groningendossier. Dus ik zou die vraag niet kunnen beantwoorden.

De heer **Kwint** (SP):

Bij de winning is het gebruikelijk dat de olies of de NAM gemaakte kosten mogen aftrekken voordat over wordt gegaan naar het bedrag dat de Nederlandse Staat krijgt. Maken de olies of NAM eigenlijk ook dat soort kosten rondom Norg?

De heer **Gaastra**:

Bedoelt u fiscaal aftrekbare kosten?

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Gaastra**:

Dat denk ik wel. Ik denk ook dat we daar rekening mee hebben gehouden in de manier van berekenen en arbitrereren. U hoort me twijfelen. Dit zou een vraag zijn die een van mijn specialisten beter zou kunnen beantwoorden dan ik, maar ik ga ervan uit dat men dit fiscale voordeel ... In de arbitrageovereenkomst met Shell en Exxon is heel precies overeengekomen welke kostencomponenten onderdeel zijn van de arbitrage. Dat is het prijsrisico, dat is het transport, dat is het verlies aan marktflexibiliteit en zo denk ik nog een of twee componenten. Ik neem aan dat daarin ook rekening is gehouden met het eventuele fiscale voordeel.

De **voorzitter**:

Ik heb hier toch nog één vraag over. De functie van Norg in het verleden was dat er Groningengas in kon worden opgeslagen om op een gunstig moment te verkopen. De andere functie van Norg wordt de opslag van pseudo-Groningengas, gemaakt uit hoogcalorisch gas van elders aangevuld met stikstof. Dat betekent dat een deel van het verdienmodel wegvalt. In hoeverre is dat nu gecompenseerd in dat Norgakkoord?

De heer **Gaastra**:

Dit is precies waar die compensatie op ziet. Ik zei al wat in die arbitrage zit. Dat is het prijsrisico dat je loopt bij inkoop en verkoop. Het zijn de transportkosten, want je koopt hoogcalorisch gas in, je converteert dat en je moet dat transporteren naar Norg. Het zijn ook de flexkosten, want je hebt niet meer de vrijheid als eigenaar van de berging om zelf te bepalen op welk moment je het pseudogas op de markt brengt. Je kan dus niet meer in alle opzichten vrij handelen. Die componenten zijn allemaal door de arbiter meegenomen in het bepalen van het nadeel dat de eigenaren van Norg lijden doordat zij niet meer vrijelijk kunnen bepalen: hoeveel stoppen we erin, hoe halen we het eruit en wanneer halen we het eruit?

De **voorzitter**:

Helder. Ik kom nog even terug op het interim-akkoord. Dat is dus voor dat ene jaar, waar dat voorschot van die 90 miljoen voor is betaald door de

Staat. Daar doet de Rekenkamer een onderzoek naar. In het verantwoordingsonderzoek over 2019 schrijft de Rekenkamer over het voorschot dat de Staat moet betalen dat zij niet kan vaststellen wat de aard van het voorschot is. Daardoor kan de Rekenkamer niet vaststellen of er bij het voorschot mogelijk sprake is van ongeoorloofde staatssteun. Waarom zou er sprake kunnen zijn van ongeoorloofde staatssteun?

De heer **Gaastra**:

Misschien is dat meer een vraag voor de Rekenkamer dan voor mij. Het is hier een betaling aan de NAM voor de inzet van Norg op een bepaalde manier. Het is dus het verlenen van geld aan een bedrijf. We hebben zelf lang zitten worstelen over de hoogte van dat bedrag -- dat hebt u denk ik kunnen zien in het dossier -- omdat wij op geen enkele manier eigenlijk al een voorschot wilden nemen op de totale som die we in zouden moeten zetten of zouden willen betalen voor de structurele, de meerjarige, inzet van Norg. We zijn dus eigenlijk relatief arbitrair, zou je bijna kunnen zeggen, handjeklap, tot een bedrag gekomen. Ik meen dat wij in eerste instantie op 140 uitkwamen. Financiën zei: zou 70 niet genoeg zijn? Uiteindelijk is daar ook tussen bewindslieden over heen en weer gesproken. Er zit dus een zekere willekeur in dat bedrag. Die was ook wel bewust van onze kant, omdat we, nogmaals, niet al naar de oliemaatschappijen toe wilden laten zien: dit jaar is het 90, dus de volgende jaren is het ook altijd x. We hadden er dus ook een bedoeling mee om dat bedrag zo laag mogelijk te houden. Ik denk dat dat ... Ik heb het niet helemaal paraat. Ik heb ook het advies van de Rekenkamer niet paraat.

De **voorzitter**:

Maar EZ had ook niet van tevoren een soort staatssteunanalyse laten uitvoeren?

De heer **Gaastra**:

Dat weet ik niet. Ik vermoed dat we dat wel hebben gedaan, maar dat zou ik niet met zekerheid durven zeggen.

De **voorzitter**:

Het gaat de Rekenkamer waarschijnlijk om de titel waarop dit gebeurt.

De heer **Gaastra**:

Ja, dat klopt.

De **voorzitter**:

En of dat een bepaalde wettelijke basis heeft.

De heer **Gaastra**:

Daar zijn wij natuurlijk, zoals ik net al zei, een beetje bewust omheen gelopen. De titel was natuurlijk primair: we willen Norg beschikbaar hebben om pseudo-Groningengas in op te slaan. Maar het bedrag vervolgens was willekeurig. Ik denk dat dat ook een element is waar de Rekenmaker op aangeslagen is: hoe kan je bij zo'n willekeurig bedrag nou nog steeds rechtvaardigen dat dat geen ongeoorloofde staatssteun was? Maar ik speculeer nu, omdat ik het rapport van de Rekenkamer niet paraat heb.

De **voorzitter**:

De Rekenkamer gaf ook aan dat zij niet konden vaststellen hoe de hoogte was bepaald. Dat heeft u eigenlijk al uitgelegd. Die was vrij arbitrair tot stand gekomen.

De heer **Gaastra**:

Ja.

De **voorzitter**:

De Rekenkamer oordeelt ook -- ik citeer: "Het is lastig voor het parlement om de besteding te controleren, als onduidelijk is waaraan het geld precies is besteed. Ook vinden wij het belangrijk dat betalingen met publiek geld duidelijk en volgens de geldende regels zijn vastgelegd. Het ministerie van EZK had na ondertekening van het interim-akkoord ruim drie maanden om de betaling van het voorschot goed te regelen." Heeft dat nog tot acties geleid bij het ministerie, deze opmerking van de Rekenkamer?

De heer **Gaastra**:

Ik ga ervan uit dat wij aan deze opmerkingen vervolgens gevolg hebben gegeven. We hebben erkend dat dit gebrek eraan kleefde en vervolgens ook gezorgd dat het niet meer kon gebeuren. Uiteindelijk is het natuurlijk anders gelopen, doordat we voor het structureel inzetten van Norg op een arbitrage zijn uitgekomen. In die arbitrageovereenkomst is natuurlijk heel precies omschreven voor welke componenten nu een vergoeding aan de orde is: de componenten die ik net noemde. Dus dat gebrek dat de Rekenkamer eerder signaleerde, daar hebben we nadrukkelijk bij die meerjarige afspraak rekening mee gehouden door expliciet te benoemen waarvoor deze vergoeding eigenlijk wordt gegeven.

De **voorzitter**:

Mag ik het als volgt samenvatten: de urgentie om dat akkoord voor dat jaar snel rond te krijgen, maakt dat het in procedure zin niet de schoonheidsprijs verdient.

De heer **Gaastra**:

Nee. Nou ja, dat was het. We zaten eigenlijk al in het gasjaar toen deze afspraak tot stand kwam. Ik kan me ook nog herinneren dat we bij GasTerra zaten in ons CvG en dat de directie van GasTerra zei: we doen alsof het Norgakkoord er al is. We weten dat het er nog niet is, maar we doen alsof het Norgakkoord er is, dus we houden er rekening mee we dat op een andere manier gaan gebruiken. Dus er was heel veel haast bij.

De **voorzitter**:

Helder.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil het nog even met u hebben over de schadeafhandeling. Sinds de schadeafhandeling is weggehaald bij NAM en daarna het Centrum Veilig Wonen is het in publieke handen gekomen en is NAM officieel nog aan de achterkant betrokken om de kosten van de schade te betalen. Ze zijn niet meer betrokken bij de afhandeling, maar wel bij het betalen. Wat is hierover wettelijk geregeld?

De heer **Gaastra**:

In de wet over schade en versterken is geregeld dat er een heffing wordt opgelegd aan de NAM. Het heeft dus de vorm gekregen van een heffing die in de wet is geregeld voor beide onderwerpen, zowel voor schade als voor versterken. Dat is een heffing die door de minister van EZK wordt opgelegd aan de oliemaatschappijen. Bij een wettelijke heffing is het zo dat je geacht wordt die te betalen, maar heb je uiteraard ook de gelegenheid om die heffing te betwisten via bezwaar en beroep.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, precies. Zijn er ook nog aanvullende afspraken gemaakt met NAM, los van die heffing over schadeafhandeling?

De heer **Gaastra**:

Hoe bedoelt u?

De heer **Kwint** (SP):

Nou ja, of er verder is ingevuld welke schadekosten wel en niet door NAM moeten worden betaald en waar wel en geen beroep op gedaan kan worden.

De heer **Gaastra**:

Het zijn in principe alle kosten die te maken hebben met de wettelijke aansprakelijkheid van de NAM.

De heer **Kwint** (SP):

Oké. Prima. Toch is er ondertussen onenigheid ontstaan over de afrekening van de schadekosten tussen de NAM en de Staat. NAM heeft bezwaar gemaakt tegen de kosten die de Staat doorbelast en arbitrage aangevraagd, in januari 2022. Waarover is onenigheid ontstaan?

De heer **Gaastra**:

De discussie met de NAM gaat over de vraag: houden nou alle kosten die in rekening worden gebracht bij de NAM verband met versterkingsmaatregelen en schademaatregelen die direct te relateren zijn aan de veiligheid, aan het bevorderen van de veiligheid, of zijn er ook andere maatregelen die worden genomen die niet direct aan die veiligheid te relateren zijn? Dat is eigenlijk de basis van het bezwaar van de NAM tegen de heffing van de minister.

De heer **Kwint** (SP):

Dus het gaat terug op de discussie wat precies het karakter is van de versterkingsoperatie, hoe gebiedsgerichte maatregelen zich verhouden tot noodzakelijke versterking?

De heer **Gaastra**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

NAM is van mening dat zaken worden doorberekend die niet direct voortkomen uit bevingsschade?

De heer **Gaastra**:

Ja. Ik neem aan dat u het bezwaarschrift van de NAM kent.

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Gaastra**:

Daarin wordt dit ook uitvoerig toegelicht.

De heer **Kwint** (SP):

NAM geeft daarin ook aan dat los van de vraag of iets wel of niet bevestigsschade is, er ook discussie is over de manier waarop de facturen door de Staat zijn vormgegeven. Volgens NAM kan hun accountant de jaarrekening niet goedkeuren omdat die niet kan bepalen of het terecht is of niet dat NAM iets betaalt. Vindt u dat een terechte zorg?

De heer **Gaastra**:

Nee. Volgens mij hebt u ook de reactie gezien van inmiddels de staatssecretaris op dit onderwerp. Natuurlijk moet je als een heffing oplegt, transparantie bieden naar degene die de heffing moet betalen. Dat vinden wij ook een redelijke wens. Alleen vinden wij dat EZK voldoende heeft voldaan aan die transparantie-eis, dus daarover verschillen we van mening met de oliemaatschappijen of met de NAM.

De heer **Kwint** (SP):

Welke informatie ontvangt de NAM over de uitgekeerde schades?

De heer **Gaastra**:

Dat zijn geaggregeerde totalen. Er worden totalen gemaakt aan de kant van het IMG en aan de kant van de NCG van die kosten en dat is wat de NAM bij mijn weten ontvangt.

De heer **Kwint** (SP):

Ik ben geen accountant, maar dit lijkt me iets waar je het over eens zou moeten kunnen worden: de feitelijke vraag of informatie die wordt aangeleverd genoeg is om goedkeuring voor de jaarrekening te krijgen.

De heer **Gaastra**:

Dat lijkt mij ook, maar klaarblijkelijk is dat niet het geval, of in ieder geval niet aan de kant van de NAM.

De heer **Kwint** (SP):

De NAM vindt ook dat de Tijdelijke commissie mijnbouwschade Groningen, de voorloper van het Instituut Mijnbouwschade Groningen, het bewijsvermoeden in een te groot gebied toepast en de lat om het bewijsvermoeden te ontzenuwen te hoog legt. In hoeverre is het eigenlijk

aan de NAM om over de toepassing van het bewijsvermoeden te oordelen, aangezien zij juist op afstand gezet zijn in de schadeafhandeling?

De heer **Gaastra**:

Naar mijn oordeel dus niet, is dat echt niet aan de NAM. Daarmee heb ik de vraag beantwoord. Het is niet aan de NAM. Dat is aan de TCMG.

De heer **Kwint** (SP):

In 2021 deed de Rekenkamer de aanbeveling aan de minister om een alternatieve manier van financiering te zoeken voor de kosten van schade en versterking, bijvoorbeeld via een afkoopregeling richting de NAM. Zijn er inmiddels al alternatieven onderzocht?

De heer **Gaastra**:

Nee, bij mijn weten niet.

De heer **Kwint** (SP):

Dan ga ik naar mevrouw Kat.

De heer **Gaastra**:

Toch om het even precies te begrijpen. Dat was het advies waarin de Algemene Rekenkamer zei: je zou ook toch tot een soort afkoopregeling kunnen komen. Dat bedoelt u?

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Gaastra**:

Dat is een variant die wij ook wel eerder hebben bekeken, zelfs ook al in het stadium van het voorbereiden van het Akkoord op Hoofdpijnen. Ik kan me herinneren dat die ook al in de analyses terug is gekomen, maar toen nadrukkelijk terzijde is geschoven, omdat we eigenlijk zeiden: je kan een afkoopsom bedenken, neem bijvoorbeeld 2 miljard, maar je weet nog zo weinig over de totale kosten van schade en versterken dat je veel beter die garantie kan vragen dan nu sturen op zo'n afkoopsom. Hij is ook nog een paar keer teruggekomen, in formele en in informele gesprekken, ook in de periode van de discussie over het herstel van de balans. Wij kwamen eigenlijk tot nu toe, tot dan toe, iedere keer tot dezelfde conclusie: we weten nog zo weinig over hoe groot die rekening kan worden dat dat voor de Staat eigenlijk een onverstandig pad is.

Je kan je wel afvragen of je dat altijd moet blijven vinden. U zei net al: staatssecretaris Vijlbrief heeft gecommuniceerd met de Kamer over de uitkomst van die arbitrage. Daarover is weer een gesprek gaande met de oliemaatschappijen. Nu je weet dat de winning op een bepaald moment afloopt en nu je ook in 2020 opnieuw afspraken hebt gemaakt met de regio over de versterkingsopgave, dus de raamuitspraak die voortvloeide uit het besluit om nog sneller naar nul te gaan, kan er een moment komen waarop je toch ook weer naar die variant zou kunnen kijken. Die variant heeft natuurlijk wel als voordeel dat NAM zelfs aan de achterdeur verdwijnt, dus dat je helemaal geen interferentie meer hebt van de NAM in de discussie over schade en versterken. Maar nogmaals, daar kleeft wel het risico aan dat je nog steeds onzekerheid hebt over hoe groot uiteindelijk de rekening van schade en versterken gaat worden.

De heer **Kwint** (SP):

Dus ook na die al die jaren is het nog steeds ingewikkeld om in te schatten wat de totale omvang van de schade en versterking zal zijn?

De heer **Gaastra**:

De bandbreedte wordt denk ik wel steeds smaller en je kan het bedrag steeds beter preciseren, maar de inschatting van de deskundigen is dat de versterkingsoperatie nog zeker tot 2028 zal duren. Het is altijd moeilijk in te schatten hoe hoog die rekening uiteindelijk precies wordt.

De heer **Kwint** (SP):

Duidelijk.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dan heb ik nog twee vervolgvragen. Allereerst: wat was de rol van NAM en de aandeelhouders Shell en Exxon bij de overweging om terug te gaan naar nul en de pauzeknop?

De heer **Gaastra**:

De rol van de NAM en de aandeelhouders? Ze hebben geen rol gespeeld bij de beslissing om naar nul te gaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Is er overleg met hen gevoerd?

De heer **Gaastra**:

We waren op dat moment, zoals ik eerder aangaf, de eerste besprekingen over het Akkoord op Hoofdlijnen al begonnen. Ik heb ze wel op enig moment gewaarschuwd, om ze niet te verrassen op 29 maart, dat de meest extreme scenario's van daling van de winning op tafel lagen wat ons betreft. Ze hebben dus geen doorslaggevende rol gespeeld in het besluit.

Mevrouw **Kat** (D66):

Bedoelt u daarmee te zeggen dat er meer sprake was van een mededeling aan de NAM en aan de oliemaatschappijen?

De heer **Gaastra**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Er zit wel een groot verschil tussen "een mededeling" en "geen grote rol gespeeld". Wat bedoelt u daarmee?

De heer **Gaastra**:

Dan is het nog preciezer een mededeling: we gaan naar nul; we voeren het advies van de inspecteur-generaal van SodM van januari uit; we gaan zo snel mogelijk naar twaalf en twaalf is een tussenhalte naar nul. Dat was de mededeling aan de oliemaatschappijen nadat het kabinet dat besluit had genomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

De heer Alders, de Nationaal Coördinator, verklaarde in zijn verhoor dat hij wist dat er overleg was met de oliemaatschappijen hierover in die periode.

De heer **Gaastra**:

Dat zijn dan de woorden van de heer Alders. Ik heb gezegd wat ik hierover gezegd heb, namelijk dat alle scenario's op tafel lagen en dat wij heel bewust niet al een vastgesteld scenario voor dat daalpad hadden omdat we bezig waren met het voorbereiden van het besluit daarover in de ministerraad. Ik heb in die periode, tussen januari en 29 maart, de oliemaatschappijen niet in het ongewisse willen houden, dus heb tegen gezegd: "Alle, zelfs de meest extreme, scenario's liggen nu op tafel. Het kabinet gaat een besluit nemen en jullie horen zo spoedig mogelijk wat het besluit zal zijn." Dus dat er overleg was dat klopt, maar de strekking van dat overleg was dit.

Mevrouw **Kat** (D66):

Er was sprake van overleg, maar u had een preciezere mededeling aan hen.

De heer **Gaastra**:

We waren niet aan het onderhandelen met de oliemaatschappijen over het daalpad. Dat was niet waar wij over onderhandelden, want dat was een te nemen besluit door de ministerraad en niet iets wat voor onderhandeling vatbaar was.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik heb nog een andere vraag. Op de vraag waarom er zo veel haast was om in maart 2018 in de ministerraad een besluit te nemen, verklaarde u dat dat was met het oog op een nieuw te nemen besluit dat er uiterlijk in november 2018 moest liggen. We lezen vervolgens een notitie aan minister Wiebes van 22 maart 2018 met als onderwerp "vergelijking scenario's naar aanleiding van sg-overleg". Ik citeer: "Er is haast bij het nemen van het besluit de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen, omdat elke vertraging ertoe kan leiden dat de volgende batches met te versterken huizen worden vastgesteld en in uitvoering worden genomen. Het is zeer moeilijk om dat terug te draaien." Wat is uw reflectie daarop?

De heer **Gaastra**:

Dat sluit aan bij een aspect dat we eerder in dit verhoor al hebben gehad. Er was een bijkomende overweging in de discussie over naar nul, namelijk dat een snellere gang naar nul ook de scope van die versterkingsoperatie naar alle verwachting kleiner zou maken. De discussie over de scope van de versterkingsoperatie liep natuurlijk ook al met de regio. We hadden parallel in dat eerste kwartaal van 2018 gesprekken met de regio over de scope van de versterkingsoperatie -- dat deed mijn collega -- en de discussie in de ministerraad over: wat doen we met dat SodM-advies en wat doen we met het de uitspraak van de Raad van State? En we hadden een discussie met de oliemaatschappijen. Ik heb net al gezegd wat ik op dit punt te zeggen heb. De eerste overweging, in ieder geval volgens mij, was: wij moeten zo snel mogelijk naar nul om veiligheid in Groningen te krijgen. Een bijkomend argument was: je gaat ook zo snel mogelijk naar nul, want dat geeft in ieder geval een veel behapbaardere versterkingsoperatie in Groningen. Dat is de reflectie die ik op deze tekst heb.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als u zegt "behapbaardere versterkingsoperatie" dan heeft u het over een verkleinde versterkingsoperatie?

De heer **Gaastra**:

Dan heb je het erover dat je naar alle verwachting -- toen, zoals we toen dachten -- minder huizen zou hoeven te versterken als je veel sneller naar nul zou gaan.

De heer **Kwint** (SP):

We hebben de afgelopen uren nogal wat onderhandelingen langsgelopen. U heeft veel met Shell en ExxonMobil om tafel gezeten. Hoe zou u in algemene zin de onderhandelingspositie van de Staat ten opzichte van de olies beschrijven?

De heer **Gaastra**:

Het eerste is dat -- ik zei dat al eerder -- onderhandelen over contracten als deze voor oliemaatschappijen dagelijkse kost is. Dat doen zij iedere dag, dat doen zij ieder uur. Dat is voor de Staat niet zo. Wij zijn in de jaren zestig een pps aangegaan, een public-private partnership. We hebben die een paar keer herzien, maar onderhandelen over dit soort dingen is geen gewone kost voor de gemiddelde ambtenaar bij het Rijk, niet bij Financiën en ook niet bij EZK. Dus dat zet je altijd in een nadeel. Dat nadeel hebben wij zo goed mogelijk proberen te compenseren door ons zowel van financieel advies te laten voorzien, via KMPMG, als van juridisch advies te laten, via de landsadvocaat en eerst Loyens & Loeff en later Allen & Overy. Je moet beseffen in zo'n onderhandeling dat je als onderhandelaar toch altijd een ervaringsachterstand hebt. Dat hebben Wouter en ik ook vaak tegen elkaar gezegd. Daarmee zeg ik niet dat we een slechte onderhandelingspartij zijn, want ik denk we het echt professioneel hebben gedaan samen met Financiën, maar het is wel een nadeel om niet zo gepokt en gemazeld te zijn in dit soort contractbesprekingen.

De heer **Kwint** (SP):

Op welke manier probeert u dan die positie gelijkwaardiger te maken?

De heer **Gaastra**:

We hebben dan één belangrijk asset dat we dan altijd kunnen inzetten en dat is dat de overheid ook altijd kan besluiten om dingen eenzijdig te doen. Dan maak je een wet of dan maak je een besluit. Dan doe je een eenzijdige

rechtshandeling. Dat is altijd wel een instrument dat je als middel kan inzetten en ook als dreiging kan gebruiken als onderhandelingen dreigen vast te lopen.

De heer **Kwint** (SP):

Het is er eerder bij enkele van de onderhandelingen over gegaan, maar meer in algemene zin: in hoeverre trokken de olies, Shell en Exxon, samen op tijdens onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

Ik zei het net al. In alle formele besprekingen trokken zij eigenlijk één gezamenlijke lijn, was hun inzet ook altijd gelijk. Er werd natuurlijk veel energie en tijd in gestoken door de teams van Shell en Exxon om op één lijn te komen tegenover de Staat, maar er zijn momenten geweest -- die hebt u denk ik ook teruggevonden in het dossier -- waarop er toch ook wel, met name met Shell, wat demarches zijn geweest waarin Shell toch ook aangaf: wij zien nog wel wat extra ruimte en als jullie nou dit in de onderhandelingen doen, dan ... Dus daar zat wel een verschil tussen partijen. Dat vind ik ook wel verklaarbaar. Shell had, in ieder geval in die periode, een wat andere positie in Nederland, wat meer een nationale gehechtheid, dan Exxon.

De heer **Kwint** (SP):

Dat verklaarde wat informele accentverschillen?

De heer **Gaastra**:

Ja, maar in de formele onderhandelingen is het eigenlijk altijd zo geweest dat ze één standpunt hebben ingenomen.

De heer **Kwint** (SP):

Weet u wat actuele staat is van de onderhandelingen?

De heer **Gaastra**:

Nee. Ik weet dat na het verschijnen van de uitspraak van de arbiter in de zaak Norg opnieuw gesprekken zijn gestart, geïnitieerd door de staatssecretaris, maar ik weet niet wat daar de actuele stand van is.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe kijkt u terug op al die jaren onderhandelen met de olies?

De heer **Gaastra**:

Hoe kijk ik daarop terug? Ik kan niet anders zeggen dan dat ik toch wel te

maken heb gehad met partijen die zich professioneel en zakelijk hebben opgesteld. Ik kon over het algemeen best begrijpen waarom ze erin zaten zoals ze erin zaten, ook al was ik het daar vanuit mijn positie niet mee eens. Ik heb in ieder geval wel op enkele incidenten na partijen tegenover me gehad die voorspelbaar waren in hun reacties en die uiteindelijk toch ook wel echt -- u vroeg eerder: wat vonden ze ervan als er weer een mededeling kwam dat het nog minder moest worden? -- inzagen dat doorgaan met de gaswinning in Groningen geen haalbare kaart was, maar die een gesprek met ons hadden en een onderhandeling met ons hadden over de exitvoorwaarden: wie neemt dan welk deel van die rekening op zich? Dat ze zich daar wat stellig in opstelden, snap ik eigenlijk ook wel. We moeten allemaal wel bedenken dat 90% van de baten uit Groningen in de portemonnee van de Staat terecht zijn gekomen en dat 10%, nogal altijd een heel substantieel bedrag, in de zakken van de oliemaatschappijen terecht is gekomen. Soms lijkt het beeld wel alsof de oliemaatschappijen hier de grote boeman zijn of de grote boosdoener zijn, maar daar moet ik ze toch wel een beetje in verdedigen. Er ligt natuurlijk ook een grote verantwoordelijkheid bij de Staat, gegeven het feit dat de Staat zo veel heeft verdiend aan Groningen, om ook zelf iets bij te dragen in dat probleem.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net: op een paar incidenten na. We hebben volgens mij ook een paar incidenten langsgelopen in de loop van dit verhoor. Zijn er nog belangrijke incidenten die we gemist hebben?

De heer **Gaastra**:

Nee, volgens mij hebben we de belangrijkste wel gehad.

De heer **Kwint** (SP):

Staatssecretaris Vijlbrief kondigde in juni dit jaar aan dat hij geen nieuwe regeringsvertegenwoordiger benoemt in het College Beheer Maatschap. Welke voor- en nadelen ziet u aan het besluit om geen nieuwe regeringsvertegenwoordiger te benoemen?

De heer **Gaastra**:

Ik denk dat dat besluit van de staatssecretaris alleen maar voordelen heeft. Ik denk dat de waarnemersrol in het College Beheer Maatschap weinig toevoegt aan het goed functioneren van het gasgebouw. Ik kan begrijpen waarom die ooit is ontstaan zoals die is ontstaan, maar ik denk dat het College van Beheer Maatschap heel goed kan functioneren als daar alleen de

vertegenwoordiger van EBN zit en niet de vertegenwoordiger van de minister. Dus ik vind dat een verstandig besluit.

De heer **Kwint** (SP):

We gaan zo richting een afronding. Los van alle onderhandelingen waar we het over gehad hebben, hoe kijkt u nu terug op uw rol in het Groningse gasdossier?

De heer **Gaastra**:

Ik voelde als mijn allergrootste verantwoordelijkheid, zeker in januari 2018, om, als de oorzaak van alle ellende in Groningen vooral is dat we, zij het in steeds mindere mate, doorgaan met die gaswinning, zo snel mogelijk een einde te maken aan die winning. Ik heb dat geprobeerd, in ieder geval in de jaren dat ik daar verantwoordelijk voor was, met alle mensen die mij daarbij hebben geholpen. We hebben daar een heel team voor ingericht bij het departement en dat echt projectmatig aangepakt. Dat zie ik als mijn grootste bijdrage. Ik zie heel goed dat we alleen daarmee het vertrouwen van de Groningers niet hebben kunnen terugwinnen, zeker niet als ministerie van EZK. Ik denk dat dat ook niet te verwachten valt, met alles wat er gebeurd is. Nou ja, dat zie ik wel als mij grootste bijdrage: in ieder geval proberen om zo snel mogelijk als maar kan helemaal naar die nul te komen.

De heer **Kwint** (SP):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

We zijn uitgevraagd. Dank voor uw medewerking. Ik verzoek de griffier om u en de heer Daemen naar buiten te geleiden.

Het volgende verhoor zal om 17.00 uur aanvangen en dat zal zijn met de heer Schittecatte, die een belangrijke commerciële managementpositie had bij Exxon.

Sluiting 16.29 uur.